

Picture Your Story - Foundation Bricks

Versie 19-05-2020

Estland
Litouwen
Macedonië
Spanje
Nederland

Colofon

Auteurs

- Mike de Kreek
- Nesrien Abu Ghazaleh
- Arjen Barel
- Edward Janssen
- Erma van Maris
- Diana Garlytska
- Raimondas Paskevicius
- Kristi Reilent
- Karolina Seikleja
- Marjan Naumoski
- Irena Pipidzoska
- Sonia Carmona Tapia
- Jaime Vicent Bohorquez

Organisaties

- Storytelling Centre – (Amsterdam, Nederland)
- Jongerenvereniging Info front – (Prilep, Noord Macedonië)
- SMK Hogeschool voor Toegepaste Sociale Wetenschappen (Vilnius, Litouwen)
- Stichting Broederschap van Avonturiers (Tartu, Estland)
- Culturele Vereniging voor het onderzoek en de onafhankelijke ontwikkeling van het professionele theater in Andalusië (Sevilla, Spanje)
- Faculteit Maatschappij en Recht - Hogeschool van Amsterdam (Nederland)

mei 2020

[Naamsvermelding-NietCommercieel-GeenAfgeleideWerken](#)

Storytelling Centre

<http://storytelling-centre.nl>

Inhoud

Woordenlijst	4
1. Inleiding.....	4
1.1. De noodzaak voor sociale verandering	4
1.2. Doel van de Foundation Bricks.....	5
1.3. Overzicht van de Foundation Bricks.....	5
2. Ingroup- en outgroup-processen en remedies	6
2.1. Groepsidentiteit	6
2.2. Intergroepsvooroordeel en stereotypering	8
2.3. Emotionele identificatie en empathie.....	10
2.4. Emotionele Intelligentie.....	11
2.5. Bestaande interventies	12
3. Combinatie van picture talk en storytelling	13
3.1. Picture talk - meer dan 1000 perspectieven.....	13
3.2. Storytelling - empowerment ontmoet narratief	14
3.3. De logica van verandering in vijf workshopfasen	17
3.3.1. Individuele verandering in staten van zijn: naar een open blik	17
3.3.2. Groepsveranderingen in staten van zijn: naar verbinding.....	18
3.3.3. Workshopfasen gekoppeld aan individuele en groepsveranderingen	19
4. Werken met cultureel diverse jeugdgroepen	20
4.1. Estland	20
4.2. Spanje	21
4.3. Litouwen	24
4.4. Noord-Macedonië	26
4.5. Nederland.....	27
5. Referenties	29

Woordenlijst

In deze tekst hebben veelgebruikte woorden een bepaalde betekenis .

- Verhaal: een verhaal is een verzamelnaam voor een verhaal over een gemeenschap of een land, maar wordt ook gebruikt voor een paradigma van sociale interventies en onderzoek.
- Foto: met 'foto' bedoelen we 'foto'.
- Picture talk: een interventie met foto's die de deelnemers stimuleren om in sneltreinvaart die ze niet gemakkelijk in woorden uitdrukken.
- Storytelling: Het woord 'storytelling' kan zowel een uniek menselijk fenomeen impliceren als een interventie waarbij deelnemers verhalen vertellen.
- Verhaal: een narratieve structuur beschreven als een uitdagende reis die de hoofdpersoon maakt - vertrek, initiatie en terugkeer - het ontmoeten van helpers en tegenstanders.

1. Inleiding

1.1. De noodzaak voor sociale verandering

In de stedelijke samenlevingen in heel Europa leven jongeren met verschillende achtergronden - religieuze, etnische of culturele - samen. En laten we niet vergeten de verschillen in economische termen te noemen; de 'haves' en de 'have not's'. Dit soort samenlevingen wordt een 'heterogene samenleving' genoemd. En zonder al te negatief te willen zijn, lopen dit soort samenlevingen vaak het risico om in conflict te raken.

Dit heeft waarschijnlijk meer uitleg nodig, want het gaat hier niet om conflicten zoals in oorlogsgebieden, maar om conflicten die de vrede in gevaar brengen in een samenleving zoals die waarin we leven. Niet alle conflicten brengen deze vrede in gevaar; conflicten maken eigenlijk deel uit van onze samenleving. Maar conflicten worden een gevaar als we niet weten hoe we ermee om moeten gaan. Of, zoals Bart Brandsma stelt in zijn publicatie 'Polarisatie; inzicht in de dynamiek van wij-zij denken': Vrede is niet de afwezigheid van conflict, het is de manier waarop we op een constructieve manier omgaan met een reeks conflicten (Brandsma 2016).

Als we dus zeggen dat onze samenleving gevaar loopt om in conflict te raken, bedoelen we niet dat het conflict zelf het risico is. Het gaat om de manier waarop we ermee omgaan.

In heterogene samenlevingen worden groepen door muren verdeeld. Dit kunnen fysieke muren zijn, maar de meeste van hen zijn onzichtbaar. Of het kunnen mentale muren zijn. Deze muren veroorzaken een typische menselijke manier van denken, namelijk in termen van ons versus hen, die gekoppeld is aan een bepaald gedrag. In plaats van met elkaar te praten, hebben we het over de ander. We creëren veronderstellingen en labels om de ander te identificeren, maar ondertussen versterken we gewoon onze eigen identiteit. Dit 'ons versus hen denken' heeft meer met onszelf te maken dan met de ander. En, zoals Bart Brandsma al aangaf, gaat het vaak om overeenkomsten in plaats van verschillen, hoewel we ons op het laatste richten. Sterker nog: we zijn geneigd ons te richten op de verschillen tussen ons en hen, omdat het idee dat de ander gelijk is aan ons ondraaglijk is.

En dat is precies waarom we het project Picture your Story (PicS) zijn gestart: om jongeren met hun verschillen en mogelijke conflictsituaties aan te moedigen uit hun loopgraven te klimmen en zich met elkaar te verbinden via storytelling en door te leren op een constructieve manier om te gaan met de verschillen en conflicten. Niet alleen in hun eigen voordeel, maar ook in het voordeel – op de lange termijn – van hun gemeenschappen. Door het risico van een conflict in de zin van wat we eerder hebben gezegd, uit te schakelen, zullen gemeenschappen veerkrachtiger, vreedzamer en veiliger zijn en zoals verschillende onderzoeken uitwijzen, mensen presteren beter in dergelijke omgevingen.

1.2. Doel van de Foundation Bricks

Het doel van de Picture your Story – Foundation Bricks is om jongerenprofessionals 'theoretisch bouwstenen' aan te bieden om na te denken over en workshops te ontwikkelen voor het met elkaar in contact brengen van jongeren met verschillende achtergronden. Op deze manier is het mogelijk om sterke, veerkrachtige, respectvolle en vreedzame gemeenschappen op te bouwen. Dit Foundation Bricks document vormt een duet met de Picture your Story – Toolkit, die bestaat uit een handleiding bij een verzameling foto's en vier sets met beelden die in een verzameling oefeningen gebruikt kunnen worden.

Zoals Kurt Lewin in 1951 schreef: "Er is niets zo praktisch als een goede theorie" (Lewin, 1951, p. 169). De Foundation Bricks zijn dan ook theoretisch en tegelijkertijd praktisch. Het doel is om professionals verder uit te rusten met de kennis die nodig is om workshops met de jeugd te organiseren om onderlinge verbindingen te leggen. De Foundation Bricks zijn samengesteld op basis van expertise en ervaring van de zes partners die deelnemen aan het PicS-project uit verschillende landen en contexten: Estland, Litouwen, Noord Macedonië, Spanje en Nederland.

De Foundation Bricks en de Toolkit zijn gericht op:

Jongerenwerkers, leraren, kunstenaars, jongeren begeleiders, maatschappelijk werkers, vrijwilligers, sociale ondernemers:

1. die werken met van elkaar gescheiden groepen jongeren;
2. die in opleidings-/onderwijsinstellingen werken met studenten of leerlingen met diverse achtergronden;
3. die betrokken zijn bij gemeenschapskunstprojecten die de sociale cohesie onder jongeren bevorderen;
4. die hun eigen organisatie hebben en probeert jongeren te bekrachtigen/in hun kracht te zetten....

Deze lijst is niet uitputtend, dus andere professionals zouden andere contexten kunnen vinden waarin de Toolkit en de Foundation Bricks nuttig zijn.

1.3. Overzicht van de Foundation Bricks

In het tweede hoofdstuk verkennen we eerst concepten en processen die helpen om te begrijpen hoe contexten van scheiding, segregatie en polarisatie tot stand kunnen komen. Aspecten van ingroup- en outgroup-processen zijn zeer nuttig voor dit doel. Vervolgens laten we zien hoe empathie en emotionele intelligentie mogelijkheden bieden voor interventies.

In het derde hoofdstuk gaan we verder met het soort denken en de benaderingen die we in het project hebben toegepast en gecombineerd: 'picture talk' en 'storytelling', het gebruik van foto's en verhalen. Deze werkwijzen sluiten aan bij de theorie door het bouwen van een logica van de processen en de beoogde uitkomsten voor zowel individuen als de groep als geheel. Idealiter komen individuen tot een open blik en groepen tot een gemeenschappelijke basis.

In het vierde en laatste hoofdstuk beschrijven we de contexten in de betrokken landen waarin het urgent is verschillende groepen jongeren te proberen te verbinden. In deze contexten hebben we onze interventies getest door ze toe te passen. De geleerde lessen zijn opgenomen in de Toolkit, maar deze beschrijvingen geven de lezer een idee van waar en wanneer de Toolkit te gebruiken is.

2. Ingroup- en outgroup-processen en remedies

In de samenleving van vandaag zijn we in staat om mensen op veel verschillende manieren te onderscheiden, zoals geslacht of leeftijd, maar ook op etnische, religieuze, economische of politieke wijze, net als de jongeren die aan dit project deelnemen. Individuen hebben ook de neiging om persoonlijke zingeving aan hun groepsidentiteit te ontlenen in termen van overtuigingen, houdingen, normen, waarden en gedragingen. Elk van deze onderscheidingen kan leiden tot een gedeelde identiteit voor degenen die zich hetzelfde voelen en een groepslidmaatschap vormen. Dit is een belangrijke bron voor sociale identificatie (Brouwer, Gonsalkorale & van Dommelen, 2012).

De PicS Toolkit richt zich op het verminderen (of zelfs elimineren) van elke vorm van scheiding, segregatie of polarisatie tussen jongeren met verschillende achtergronden in (potentiele) conflictgebieden. Een van de kenmerken van mensen die in gebieden met segregatie of conflicten leven is dat ze meer vasthouden aan hun eigen identiteit en tradities. Een gevolg hiervan zou kunnen zijn dat jongeren die in deze samenlevingen opgroeien niet echt in staat zijn te begrijpen dat er andere gezichtspunten kunnen zijn, die kunnen leiden tot scheiding en zelfs polarisatie, waarover verderop zal worden gediscussieerd. De redenen voor deze oorzaken kunnen divers zijn; in de eerste plaats kunnen ze worden opgevoed met goede verhalen over hun eigen 'stam' en slechte verhalen over 'de anderen'. Daarnaast is de jeugd - zeker onder de 18 jaar - bezig met het vormen van een eigen identiteit, wat niet altijd ruimte laat voor de standpunten van anderen, zeker niet als ze niet dicht bij de wereld van de jongere staan. Daarom is het belangrijk om bewustwording te creëren over het feit dat je standpunt niet noodzakelijkerwijs ieders standpunt is.

In dit hoofdstuk gaan we dieper in op de theoretische onderbouwing van deze standpunten van anderen, door het verkennen van in- en uitgroepsvormingsprocessen en mogelijke remedies.

2.1. Groepsidentiteit

Sociale identiteit is gedefinieerd als: "de individuele kennis dat hij/zij tot bepaalde sociale groepen behoort samen met enige emotionele en waardevolle betekenis voor hem/haar van dit groepslidmaatschap" (Tajfel, 1972, p.292). De sociale identiteitstheorie stelt dat de focus van de mensen bij hun zelfdefinitie mede wordt veroorzaakt door hun groepslidmaatschap en bijdraagt aan het zelfconcept en het gevoel van eigenwaarde van een persoon. Mensen hebben de neiging om zichzelf en anderen in categorieën in te delen op basis van bepaalde

kenmerken en zich vervolgens meer te identificeren met leden van hun eigen categorie (in-group) dan met leden van andere categorieën (out-group) (Turner, 1987). Een sterke sociale identiteit kan dus leiden tot een hoge groepsidentiteit. Individuen met een hoge groepsidentiteit hebben de neiging om aspecten van die groep in hun zelfconcepten op te nemen. Dit beïnvloedt op zijn beurt hun sociale perceptie of positieve gevoelens over hun groep (Goldman, Gutek, Stein & Lewis, 2006).

Wanneer de interpersoonlijke gelijkheid tussen de leden van de groep groot is, heeft dit ook de neiging om de aantrekkingskracht tussen de individuen te vergroten (Byrne, 1971). Dit leidt tot een vooroordeel over de gelijkheid ten gunste van vergelijkbare leden binnen de groep en een vooroordeel over leden buiten de groep. Dit is ook in lijn met het paradigma van de gelijkheid-aantrekkingskracht, dat stelt dat hoe meer gelijksoortig de mensen, hoe meer de gelijksoortige mensen geliefd zijn. Veel onderzoek heeft bewijs geleverd voor het gelijkheid-aantrekkingskrachtparadigma (zie Byrne, 1997, voor een overzicht). De sociale identiteitstheorie werd uitgebreid door de ontwikkeling van de zelfcategorisatietheorie (Hogg & Terry, 2000).

De zelfcategoriseringstheorie richt zich op interpersoonlijke overeenkomsten, zoals houdingen en waarden (Byrne 1971). Het maakt een onderscheid tussen sociale en persoonlijke identiteit, zodat de sociale identiteit afhankelijk is van het groepslidmaatschap van het individu en de persoonlijke identiteit niet en relatief onafhankelijk is van het groepslidmaatschap (Treviño & Loy, 2017).

Dit perspectief vermeldt dat sociale identiteiten kunnen worden geactiveerd door jezelf en anderen te vergelijken op de basis van relatieve verschillen en overeenkomsten. Dit proces wordt doorlopen in de sociale context van de persoon en daarom kan een persoon verschillende sociale identiteiten hebben in verschillende contexten, afhankelijk van de verstrekte contextuele aanwijzingen. Daarnaast is de context ook van invloed op de vraag of de sociale of persoonlijke identiteit (of beide) in het oog springt en dus welk gedrag wordt getoond (Treviño & Loy, 2017).

Bij het kijken naar jongeren is gebleken dat een sterke identificatie met iemands groep de groepsvorming bevordert, het gevoel van eigenwaarde en het vermogen om met ontwikkelingsvraagstukken en onveiligheidsgevoelens om te gaan terwijl men opgroeit tot een volwassene (Tanti et al., 2011). Het creëert ook een onderscheid tussen in-group en out-group, vermindert de voorkeur en verhoogt het gebruik van stereotypen voor de out-group leden (Lankau, Riordan & Thomas, 2005) en zelfstereotypering van in-group leden (Tanti e.a., 2011). Het hebben van een uitgesloten groep wordt soms zelfs gezien als een noodzaak en legitiem middel om de groepsidentiteit en de groepscohesie te behouden.

Bovendien, volgens het afkeuring/afwijzings-identificatiemodel (Branscombe, Schmitt, & Harvey, 1999), wordt een kleinere minderheid in de groep ontmoedigd om zich te identificeren met de meerderheidsgroep die als gastheer optreedt, wat kan leiden tot een neiging om zich uit deze groep terug te trekken. Ook hier wordt de groepscohesie en -identificatie vergroot, wat hen een gevoel van saamhorigheid geeft en de negatieve impact van potentiële discriminatie of onveiligheidsgevoelens tegengaat. Als gevolg kan er sprake zijn van groepsvriendjespolitiek die gedefinieerd wordt als 'de relatief positieve evaluatie en behandeling van de groep' (Mummendy & Wensel, 1999 p.161). Mensen worden niet langer als individuen vertegenwoordigd, maar als onderdeel van een groepsprototype. Hun gevoel van saamhorigheid wordt getriggerd doordat ze zich onderdeel voelen van een in-group.

In bepaalde contexten brengt het deel uitmaken van die specifieke groep het zelfbeeld en de manier waarop een persoon zich gedraagt samen, in lijn met het prototype van de in-group. Dit kan ook leiden tot stereotypering of ethnocentrisme. De groep jonge adolescenten ervaart specifieke veranderingen in het cognitieve en sociale domein, door de activering van cognitieve categorisering van het zelf in sociale situaties, die een belangrijke rol spelen in het effect op hun sociale identiteit. We kunnen concluderen dat sociale identiteit dynamisch is, het hangt af van de kracht van het zelf (Hogg & Terry, 2000).

2.2. Intergroepsvooroordeel en stereotypering

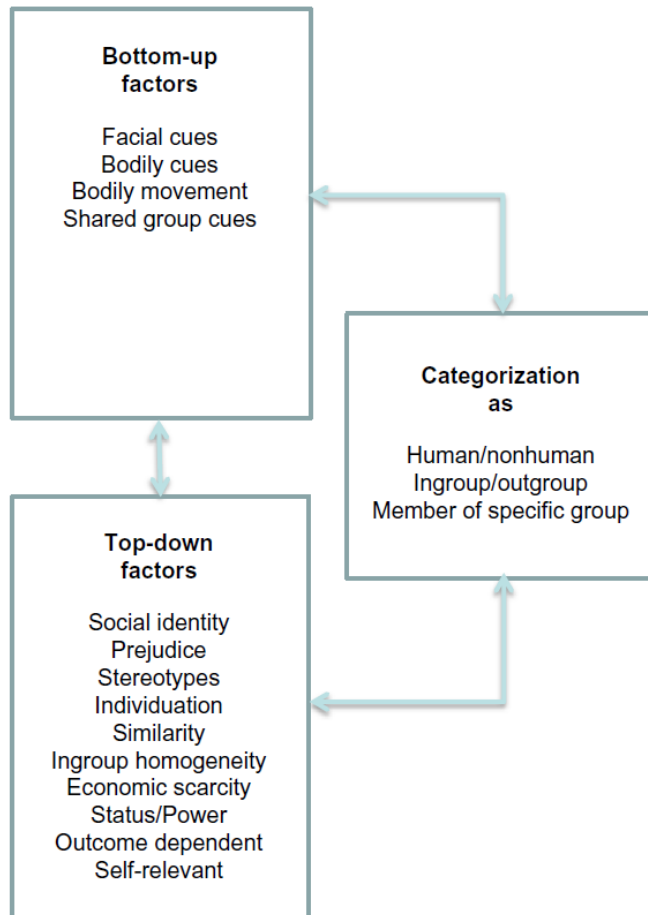
Op basis van de bovengenoemde sociale identiteitstheorie, zelfcategoriseringstheorie en het paradigma van de gelijkenis-aantrekkingskracht, weten we nu dat mensen zichzelf en anderen in categorieën en in termen van groepsprototypes indelen, die geloofssets, houdingen, normen, waarden en gedrag weerspiegelen. Aangezien mensen de neiging hebben om hun groepsleden meer te waarderen dan de groepsleden buiten de groep, ontstaat er een vooroordeel ten gunste van vergelijkbare groepsleden en een vooroordeel tegen de groepsleden buiten de groep (Hewstone, Rubin, & Willis, 2002).

Deze vooroordelen kunnen zeer breed zijn en recent onderzoek heeft aangetoond dat intergroepsbevooroordeeldheid:

"een brede verzameling van reacties op out-group leden, variërend van de vroegste stadia van neurale reacties die geassocieerd worden met gezichtscodering en affectieve reacties, tot verschuivingen in de aandacht en de blik, tot de automatische activering van conceptuele associaties, tot een veelvoud aan gevolgen stroomafwaarts, waaronder tekorten in de herkenning van emoties en de identificatie van out-group gezichten, en uiteindelijk een verminderde bereidheid tot interactie met een out-group lid. De lijst gaat verder." (Kawakami, Amodio & Hugenberg, 2017 p, 4.).

Als een persoon bijvoorbeeld een gezicht niet als duidelijk menselijk herkent, waardoor het niet in staat is om menselijke gerelateerde concepten te activeren, is het moeilijker om het als menselijk te categoriseren. Als gevolg daarvan kan die persoon ontmenselijkt worden. Ook kan het gezicht mensen categoriseren als bijvoorbeeld warm of dominant. Daarnaast is ook uit lichamelijke aanwijzingen (vorm, manier van lopen) gebleken dat we ook bepaalde intergroepsverschillen kunnen onttrekken. Nog meer onzichtbare aanwijzingen zoals seksuele geaardheid, religie of zelfs politieke voorkeur kunnen door mensen correct worden waargenomen en in een sociale categorie worden geplaatst (zie volledige bespreking van Kawakami et al., 2017).

Dit betekent dat zeer vroege aanwijzingen onze categorisering van anderen en de manier waarop we ons tegenover hen gedragen, vorm kunnen geven. Dit zijn allemaal bottom-up voorbeelden die ook te vinden zijn in de onderstaande figuur 1.

Figuur 1: factoren van categorisering (Kawakami et al., 2017)

Figuur 1 laat zien dat ook top-down factoren van invloed zijn op de manier waarop we mensen in 'wij versus zij' indelen. Dit kan kunnen vooroordelen, motivatie, voorkennis of bepaalde verwachtingen zijn. Een voorbeeld is dat zwarte mannen worden gezien als meer gespierd dan blanke mannen, zelfs als ze op elkaar lijken, en als gevolg daarvan zagen blanken de zwarte gespierde mannen ook als meer bedreigend en potentieel gevaarlijker. Dit betekent dat zwarte stereotypen, de lichamelijke waarneming beïnvloeden en worden vertaald in verschillende bedreigingen in het hele ras van de waarnemer. Mensen die duidelijke vertegenwoordigers zijn van groepen, zichtbare kenmerken zoals geslacht of ras, worden vaak meer gestereotypeerd dan wanneer het minder duidelijk is (Kahn en Davies, 2011). Ook is gebleken dat stereotypering geworteld is in mechanismen van het semantische geheugen en eerder tot uitdrukking komt in bijvoorbeeld verbale reacties. Dit betekent dat er een zekere neurale basis voor stereotypering is. Verder onderzoek is nodig, maar het lijkt afhankelijk van meerdere processen.

Stereotypen zijn de kenmerken die we koppelen aan mensen in een sociale categorie. Het is interessant om te beseffen dat stereotypering wordt beschouwd als de cognitieve component van het in-group/ out-group proces en vooroordeel als de evaluatieve component wordt gezien. En zoals we al weten, hebben we meestal (er zijn echter enkele uitzonderingen) de neiging om de out-group negatiever te evalueren dan de in-group (Dovidio e.a., 1997). Stereotypen en vooroordelen kunnen van invloed zijn op ons vermogen om emoties bij de leden van de out-group te identificeren (Kawakami et al., 2017).

Er zijn echter ook impliciete processen die buiten het bewuste bewustzijn van een persoon kunnen opereren. Mensen erkennen misschien niet dat ze specifieke associaties hebben met bijvoorbeeld sociale groepen, of zijn zich niet bewust van deze associaties en de manier waarop ze reageren op bepaalde sociale out-group leden (Kawakami et al., 2017). Daarnaast wordt volgens de intersectionaliteitstheorie vermeld dat identiteit een subjectieve, zelfs gefragmenteerde, dynamische set is (Levine-Rasky, 2011). Onderzoek heeft aangetoond dat met intergroep vooroordelen, volkeren de impliciete motivatie hebben om te discrimineren waarbij het proces van perceptie dit motief vergemakkelijkt.

Daarnaast heeft onderzoek van Sommer en Baumeister (2002) aangetoond dat de dreiging van afwijzing heeft geleid tot een patroon van terugtrekking en mislukking. Mensen die gevoelig zijn voor afwijzing hebben ook minder middelen om met ervaren afwijzingen om te gaan. Het toekennen van negatieve feedback aan discriminatie kan fungeren als een mechanisme om het gevoel van eigenwaarde te beschermen ten aanzien van falen (Sommer & Baumeister, 2002), waardoor de perceptie van discriminatie kan ontstaan als een copingmechanisme. Het beschuldigen van falen of afwijzing van discriminatie impliceert dat de controle over de uitkomsten bij anderen ligt en niet bij zichzelf (Verkuyten, 1998). Dit kan de zelfregulering beperken en is dus bijzonder kwaadaardig (Kawakami et al., 2017). Vervolgens zullen we bespreken hoe deze effecten kunnen worden verminderd of laten verdwijnen.

2.3. Emotionele identificatie en empathie

Emotionele identificatie is zeer belangrijk om de communicatie te vergemakkelijken en onderzoek heeft inderdaad aangetoond dat we beter zijn in het herkennen van emoties van leden van de in-group in plaats van out-group (Elfenbein & Ambady, 2002). Wat nog meer verontrustend is, is dat mensen de neiging hebben om niet erg empathisch te zijn als er iets ergs gebeurt met een out-group en er soms zelfs plezier aan beleven. Onderzoek heeft aangetoond dat mensen hersenactiviteit ervaren in het beloningsgerelateerde hersengebied wanneer een sociaal competitief doelwit (uit-groep) fysiek en emotioneel leed ondervindt (Cikara, Bruneau & Saxe, 2011). Impliciete identificatie van de groep, stereotypering en vooroordelen beïnvloeden ons vermogen om emoties te begrijpen van out-groepsleden, evenals om onze empathie voor en reacties op de tegenslagen van out-groepsleden te voelen. Bij de pogingen om vooroordelen te verminderen, is vermeld dat inclusie en overkoepelende overeenkomsten tussen groepen moeten worden benadrukt (Dovidio, Gaertner, Ufkes, Saguy & Pearson, 2016).

Vermindering van vooroordelen kan worden geactiveerd wanneer mensen zich meer kunnen identificeren met een bepaalde out.-groep (die meer op zichzelf lijken) en hun empathie voor en zorg voor welzijn van de ander kan verhogen. Empathie betekent dat 'mensen emotionele ervaringen in anderen herkennen, op elkaar afgestemde gewaarwordingen en emoties ervaren, en gemotiveerd zijn om het lijden van die anderen te verlichten, wat vaak resulteert in helpend gedrag' (Cikara et al., 2011 p.149). Er wordt vermeld dat het aanzetten tot empathie voor een persoon in een out-group, de houding ten opzichte van de hele groep kan verbeteren. Batson en collega's ontwikkelden een empathie attitude model dat beweert dat er verschillende stappen zijn om de positieve houding ten opzichte van een groep te verhogen:

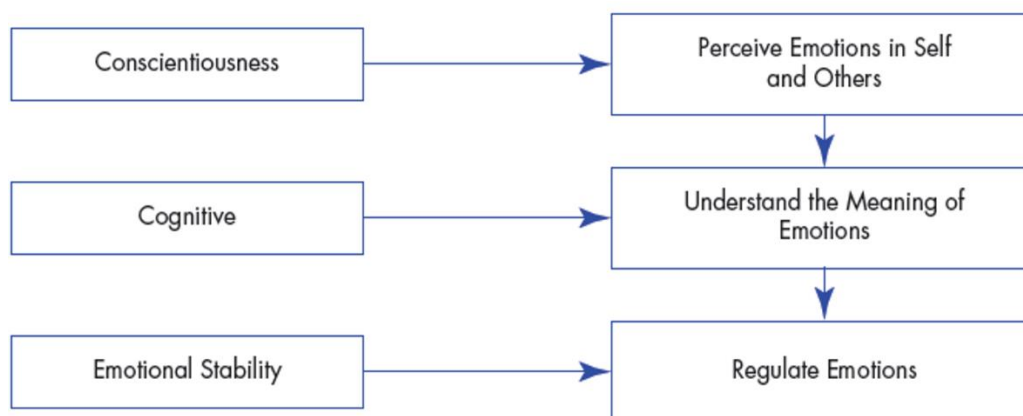
1. Het perspectief van een behoeftig individu dat deel uitmaakt van een gestigmatiseerde groep (d.w.z. zich voorstellen hoe dit individu wordt beïnvloed door zijn of haar situatie) leidt tot verhoogde empathische gevoelens voor dit individu.
2. Deze empathische gevoelens leiden tot een perceptie van een verhoogde waardering van het welzijn van dit individu.
3. Ervan uitgaande dat het groepslidmaatschap van dit individu een opvallend component is van zijn of haar benarde situatie, zou de verhoogde waardering moeten worden gegeneraliseerd naar de groep als geheel, waardoor de positieve overtuigingen over, gevoelens voor en bezorgdheid over de groep toenemen (Batson et al., 1997).

Als we kijken naar adolescenten, heeft onderzoek aangetoond dat het vermogen om empathie te tonen gerelateerd was aan minder relationele peer victimisatie, sociale problemen en internaliserende stoornissen, zoals depressie (Gleason, Jensen-Campbell, & Ickes, 2009). Daarnaast zijn studenten die beter in staat om hun emoties waar te nemen, te begrijpen en te reguleren, meer emotioneel bewustzijn te tonen, wat leidt tot een beter begrip van de emoties van zichzelf en van anderen en de gevolgen van hun gedrag. Daarom speelt empathie een belangrijke rol bij het bevorderen van psychologische en sociale aanpassing in de jeugd (Castillo, Salguero, Fernández-Berrocal & Balluerka, 2013). Emotionele regulering is gekoppeld aan emotionele intelligentie, een thema dat we hierna zullen bespreken.

2.4. Emotionele Intelligentie

Rekening houdend met deze bevindingen kan emotionele intelligentie (EI) een belangrijke rol spelen bij het bekijken van de mishandeling van een out-group en het bevorderen van empathische vaardigheden. EI is het vermogen van een persoon:

1. Emoties in het zelf en in anderen waarnemen.
2. Begrijp de betekenis van deze emoties.
3. Regelen van de emoties in een trapsgewijs model (zie figuur 2)

Figuur 2: Cascadermodel van EI (Robbins & Judge, 2015)

Mensen die hun emoties kennen en emotioneel kunnen lezen, zijn over het algemeen meer effectief in verschillende aspecten van hun leven. Wanneer iemand bijvoorbeeld in staat is om zijn eigen en andermans emoties te herkennen, te begrijpen en te reguleren, zal het de vaardigheden vergroten om conflicten op te lossen en meer gezonde relaties te creëren (Brackett, Rivers, & Salovey, 2011). Daarnaast kan EI de ontwikkeling en het onderhoud van relaties beïnvloeden en een belangrijke rol spelen in de kwaliteit van interpersoonlijke

relaties (Schutte, Malouf, Bobik, Coston, Greeson, Jedlicka, Rhodos & Windorf, 2001). Onderzoek heeft ook aangetoond dat mensen met een lage mate van emotionele intelligentie (en dus minder zien in het perspectief van de ander) subtielere, racistische houdingen en vooroordelen hebben (Onraet, Van Hiel, De Keersmaecker, Fontaine, 2017).

Als we kijken naar de jeugdliteratuur, dan zien we dat er voor studenten die EI-instructies kregen een positief klasklimaat werd gecreëerd (Brackett, Reyes, Elbertson, & Salovey, 2012) en dat ze minder angst, sociale stress en depressie ervoeren dan studenten die niet getraind waren in EI .

2.5. Bestaande interventies

Programma's om conflicten, stereotypen, neigingen en vooroordelen te verminderen, richten zich vaak op het vergroten van de empathie. Cikara et al. (2011, p) vermelden dat de tolerantie en de bereidheid om te helpen toeneemt wanneer de empathie voor specifieke leden van de groep wordt vergroot (Batson & Ahmad, 2009). Een 'personalizing contact' (Batson & Ahmad, 2009) of 'approach training' (Kawakami et al., 2017) wordt geadviseerd wanneer contact wordt gemaakt met een of meer out-group leden. Wanneer er persoonlijk contact wordt gelegd, zullen mensen minder snel worden gezien als een van de out-group en zal het de out-group dichter bij zichzelf brengen. Door dit contact worden leden van de ene groep ertoe aangezet om op persoonlijke basis met leden van de andere groep om te gaan die niet simpelweg als één van 'hen' worden gezien (Batson & Ahmad, 2009) en als gevolg daarvan ontstaat psychologische verbondenheid (Kawakami et al., 2017).

Onderzoek heeft aangetoond dat zelfs het tekenen van cirkels van jezelf en de andere groep en het meer of verder uit elkaar brengen van de cirkels, vooroordelen kan verminderen. Deze benaderingswijze heeft de neiging om de identificatie met de ander te vergroten. Positieve gevoelens ten opzichte van de out-group kunnen ook bevorderd worden door evaluatieve conditionering, zoals training in positieve associatie van een (gestigmatiseerde) out-group. Daarnaast kan het vergroten van de identificatie van de out-group de empathie vergroten (Kawakami et al., 2017). Dit kan gedaan worden door een beter begrip te krijgen van waarom leden van een bepaalde groep zich zo gedragen, door op te merken dat de ene groep daadwerkelijk schade toebrengt aan de andere, door de positieve gevoelens ten opzichte van de out-group te vergroten en door het welzijn van de out-group te waarderen (Batson & Ahmad, 2009). Een ander aspect is het proberen te matchen met de ervaren emoties, soms gekoppeld aan emotionele besmetting (Batson et al., 2009). Emotionele besmetting verwijst naar het kunnen delen van andermans gevoelens, maar ook naar het vermogen om te voelen hoe de ander zich voelt (Hatfield, Rapson, & Le, 2009) en wordt gezien als een specifiek onderdeel van empathie.

Naast empathische interventies kunnen EI-interventies effectief zijn omdat ze kunnen leiden tot een bevordering van empathische vaardigheden bij adolescenten. Cognitieve herwaardering, of het herformuleren van onze kijk op een emotionele situatie, is een manier om emoties effectief te reguleren en zo de EI te verhogen. Cognitieve herwaardering kan mensen in staat stellen om hun emotionele reacties te veranderen, zelfs bij emotioneel geladen subjecten zoals bijvoorbeeld het Israëliësch-Palestijnse conflict. Een ander belangrijk aspect is het sociaal delen of ventileren, zodra een persoon zijn emoties uitspreekt kan het helpen om deze emoties te reguleren. Daarnaast kan het de woedeaanvallen verminderen wanneer mensen kunnen praten en hun gevoelens kunnen delen over de feiten van een

bepaalde slechte situatie (Robbins and Judge, 2015). Dit is inderdaad maar een klein deel van de vele interventies die zijn ontworpen.

3. Combinatie van picture talk en storytelling

Tot nu toe hebben we een aantal zaken besproken: de theoretische achtergrond van de in- en out-groupsvorming besproken, de invloeden op de reductie van de in- en outgroupsvorming en de interventies deze reductie kunnen bevorderen. Hieronder gaan we dieper in op een logica van verandering door middel van interventies die beelden en het vertellen van verhalen combineren.

3.1. Picture talk - meer dan 1000 perspectieven

Vandaag de dag kunnen we ons geen wereld zonder beelden voorstellen. Denk aan foto's, televisie, internet en apps zoals Instagram. Als je naar een foto kijkt of er een maakt, zeggen Blackman en Fairey (2007) terecht dat geen enkel beeld natuurlijk de 'waarheid' verbeeldt. Perceptie en referentiekader zijn van invloed. Perceptie is het proces hoe individuen alles wat zij om zich heen zien organiseren en interpreteren, zodat ze in staat zijn om betekenis te geven aan hun omgeving. Het gedrag van mensen is sterk afhankelijk van wat zij als een realiteit zien en niet van wat de realiteit op zich is (Robbins & Judge, 2015). Wat een persoon ziet, wordt beïnvloed door hun referentiekader, zoals de persoonlijke kenmerken van de individuele waarnemer, factoren die aanwezig zijn in waar de persoon naar kijkt of de situatie zelf (Robbins & Judge, 2015).

Je kunt je dus voorstellen dat bij het maken of gebruiken van foto's deze subjectieve perceptie van de manier waarop een persoon de wereld ziet, via een foto wordt gekanaliseerd. Daarom kunnen foto's worden gebruikt om de deelnemers te laten praten over hun dagelijkse ervaringen en om hun perspectieven en waarden uit te drukken (Holm 2008 in Migliorini & Rania, 2017).

Foto's worden al geruime tijd gebruikt in stimulerende gesprekken of interviews. Foto's zijn in staat om een diepere betekenis en begrip van een bepaald onderwerp op te wekken. Het helpt om mensen een stem te geven in complexe onderwerpen, het scherpt hun geheugen aan en vermindert misverstanden (Collier 1957 in Fleron & Pedersen, 2010). Dit wordt verklaard door het feit dat bepaalde delen van de hersenen die visuele informatie verwerken, evolutionair ouder blijken te zijn dan in het deel van de hersenen dat verbale informatie verwerkt. Zo kunnen de foto's diepere, meer onbewuste niveaus van de hersenen opwekken dan dat woorden kunnen (Harper, 2002).

Er bestaat een psychologisch therapeutische methode om foto's te gebruiken die vaak "fototherapie" of "therapeutische fotografie" wordt genoemd (Loewenthal et al., 2017). Bij deze methode wordt een setje fotokaarten gebruikt waarbij de cliënt er een moet kiezen om de therapie te starten.

Een andere manier om foto's te gebruiken heet 'foto elicatie'. Dit is meestal een methode waarbij foto's worden gebruikt in interviews om het gesprek te begeleiden en te stimuleren. Vergeleken met normale interviews, geven interviews met foto's 'diepere' interviews. Collier noemde dit voor het eerst in 1957 (Fleron & Pedersen, 2010) en benadrukte dat de validiteit en betrouwbaarheid toeneemt dan wanneer alleen woorden worden gebruikt (Harper, 2002).

De foto's kunnen bij foto elicitation worden voorgeselecteerd waarbij de respondenten worden gevraagd deze te bespreken, of de respondenten kiezen zelf de foto's die het gesprek kunnen uitlokken. De tweede optie wordt meestal gezien als een manier om deelnemers sterker te betrekken en wanneer deelnemers met elkaar in interactie gaan, kunnen ze samen dingen uitzoeken en hun ervaring van hun samenwerking versterken (Bessell, Deese, & Medina, 2007). Door middel van dialoog wordt een gemeenschappelijk en diepgaand wederzijds begrip gestimuleerd (Fleron & Pedersen, 2010). Foto's faciliteren zo het oproepen van een representatie van een situatie of fenomeen voor deelnemers, die ze aan elkaar moeten uitleggen (Carlsson, 2001; Schwartz, 1989; Pink, 2001 in Fleron & Pedersen, 2010).

Harper (2002) vermeldt dat foto's op een continuüm kunnen worden gezet, waarbij aan de ene kant wetenschappelijke meer visuele categorieën van objecten, mensen en artefacten worden gemaakt. In het midden beelden die gebeurtenissen weergeven die deel uitmaken van een collectief of institutioneel verleden en aan de andere kant van het continuüm meer intieme dimensies van een sociale of familiale groep, of het eigen lichaam (Harper, 2002).

Soms worden de deelnemers getraind in het zelf kunnen maken van de foto's, vanuit het idee dat dit een extra gevoel van eigenaarschap over de foto's kan toevoegen en dat zij daardoor dingen kunnen laten zien die niet direct beschikbaar zijn voor onderzoekers (Olliffe & Bottorf, 2007 in Kong, Kellner, Austin Els & Orr, 2015). Er is echter opgemerkt dat het belangrijkste element de relatie is met wat er bestudeerd wordt. Foto's kunnen dus worden gemaakt door de onderzoeker of de deelnemers tijdens het onderzoek (denk aan het gebruik van foto's uit beeldarchieven, het gebruik van historische foto's of wanneer de focus ligt op bepaalde beeldtechnieken zoals een dubbele flits) (Harper 2001 in Harper 2002).

Een uitbreiding van de foto-elicitation is Photovoice. Met photovoice zijn de deelnemers ook betrokken bij de analyse en conclusies die worden gerapporteerd en is meer een 'co-learning' proces (Wang en Burris 1997 in Kong, Kellner, Austin Els & Orr, 2014; Migliorini & Rania, 2017). Foto-elicitation is dus meestal een methode waarbij foto's worden gebruikt in interviews om het gesprek te begeleiden en te stimuleren en photovoice richt zich meer op een specifiek onderwerp om er een begrip van op te bouwen, en probeert de deelnemers in staat te stellen om acties te ondernemen of om te pleiten voor veranderingen. Meestal concentreren photovoice projecten zich op een specifiek onderwerp met als doel het faciliteren van een blijvende verandering in de deelnemers of hun context. Men kan denken aan empowerment om anderen te kunnen beïnvloeden of om deel te nemen aan besluitvorming die voor hen van belang is (Harper, 2002; Blackman & Farley, 2007).

Harper (2002) vermeldt dat foto's kunnen worden gebruikt als een brug tussen culturele verschillen. Van der Does e.a. (1992 in Harper 2002) gebruikten foto's om de verschillende percepties van ouderen en de migrantenjongeren in een buurt te belichten. Op deze manier kunnen mensen met verschillende culturele achtergronden naar hetzelfde beeld kijken, maar verschillende dingen zien (perceptie). Op deze manier komen de verschillen in perceptie aan het licht, kunnen ze worden gedefinieerd, vergeleken en begrepen door de verschillende groepen (Harper 2002).

3.2. Storytelling - empowerment ontmoet narratief

De definitie die Shimor Liponi gebruikt voor storytelling is: "*Storytelling is een dynamische mondelinge communicatieactiviteit waarbij ideeën in een groep worden gedeeld door een boodschapper die in staat is tekst, stem en beweging te combineren om zo een verhaal in de*

verbeelding van zijn of haar luisteraars na te bootsen. Dat is de enige plaats waar het verhaal bestaat".

Een uniek kenmerk van het delen van verhalen als een menselijk fenomeen is dat het niet alleen wordt beschouwd als een weerspiegeling van de werkelijkheid, maar ook - en misschien nog wel belangrijker - als een constructie van die werkelijkheid. (Czarniawska, 2004; Spector-Mersel, 2010). De combinatie van twee andere kenmerken van storytelling vormt de basis voor het denken over interventies met storytelling in contexten van segregatie of spanning tussen groepen: 1) Storytelling is sterk gerelateerd aan empowerment op individueel, groeps- en gemeenschapsniveau en 2) Storytelling is de motor van vrijwel alle menselijke kennisontwikkeling.

In de eerste plaats heeft storytelling een sterk verband met empowerment aspecten op individueel, groeps- en gemeenschapsniveau: "Het vermogen om een verhaal te vertellen, en om toegang te hebben tot en invloed uit te oefenen op collectieve verhalen, is een krachtige bron" (Rappaport, 1995, p. 802). In deze context onderscheidt Rappaport drie soorten verhalen: een persoonlijk verhaal, een gemeenschapsverhaal en dominante culturele verhalen. Een 'persoonlijk verhaal' wordt gedefinieerd als de communicatie van een individu over gebeurtenissen of ervaringen die uniek zijn voor die persoon. Een gemeenschapsverhaal wordt gekenmerkt door het feit dat het wordt herkend en gedeeld door een groep mensen. Buurten kunnen bijvoorbeeld gedeelde verhalen hebben die "de leden iets over zichzelf, hun helden, hun geschiedenis en hun toekomst vertellen" (Rappaport, 1995, p. 803). Dominante culturele verhalen worden verspreid via de massamedia of instellingen en kunnen stereotypen overbrengen die bij de meeste mensen in de samenleving bekend zijn en als zodanig "dienen als een invloedrijke achtergrond waartegen meer gelokaliseerde gemeenschapsverhalen en persoonlijke verhalen worden verteld" (Rappaport, 1995, p. 803). Als men zich niet kan verhouden tot een gemeenschapsverhaal, worden persoonlijke verhalen gemakkelijk genegeerd, zo niet gedevalueerd, door anderen die zich wel verhouden tot een gemeenschapsverhaal. Dit roept vragen op over wie de creatie, de selectie en het vertellen van verhalen over zichzelf of verhalen over een gemeenschap beheerst. Plaatsen waar verschillende persoonlijke verhalen en gemeenschapsverhalen openlijk worden gedeeld en gewaardeerd, worden beschouwd als een empowerende omgeving (Kreek, 2014; Rappaport, 1995).

Ten tweede is storytelling de brandstof voor sociale leerprocessen die ideeën, gedachten en gedeelde waarden overbrengen: "Zo goed als alle menselijke kennis is gebaseerd op verhalen die zijn opgebouwd rond ervaringen uit het verleden" (Schank & Abelson, 1995, p. 1). Volgens Rossing ontdekken leden van de gemeenschap die betrokken zijn bij narratieve processen connecties tussen zichzelf en anderen, dringen ze door barrières om te begrijpen, leren ze de betekenis van hun historische en culturele geschiedenis beter kennen en ontwikkelen ze het begrip van zichzelf en van anderen door een gevoel van verbondenheid met individuele verhalen (Rossing & Glowacki-Dudka, 2001). Narratief redeneren "functioneert op basis van analogie, door mentaal van verhaal naar verhaal te gaan in plaats van specifiek naar algemeen. Nieuwe verhalen worden gezien als gelijkwaardig, maar niet identiek aan de vorige, waardoor we nadenken over de nuances van de situatie" (Rossing & Glowacki-Dudka, 2001, p. 733). Als zodanig kunnen deze processen leiden tot gedeelde waarden en gemeenschappelijke overtuigingen, uitkomsten die kritisch moeten worden bestudeerd, omdat ze, wanneer ze te dominant worden, ook individuen kunnen uitsluiten of stigmatiseren (Rappaport, 1995; Rossing & Glowacki-Dudka, 2001; Speer, 2008). Volgens Speer is deze ontwikkeling van het "collectieve bewustzijn" een manifestatie van sociale

macht waarin individuen en gemeenschappen kunnen worden beïnvloed door middel van "ideologieën, kennis, gebruiken en geloofssystemen" (Speer, 2008, p. 201).

De bovenstaande kenmerken raken aan twee grote uitdagingen in onze huidige samenlevingen: segregatie en polarisatie. Segregatie: een proces waarbij een ondergeschikte groep wordt gedwongen zich af te scheiden van de dominante gemeenschap als gevolg van ontkoppeling met de dominante culturele verhalen. Polarisation: een proces waarbij twee tegengestelde polen morele zelfingenomen, ideologische verhalen gebruiken om neutrale of aarzelende mensen in het midden te beïnvloeden en te verleiden tot het kiezen van een kant (Brandsma, 2017). Zowel segregatie als polarisatie vormen een voedingsbodem voor conflicten tussen de betrokken groepen of gemeenschappen. Het delen van verhalen die personen of groepen uitsluiten, kan gezien worden als onderdeel van de 'ziekte' in de huidige samenleving, maar tegelijkertijd kan het op een sociale manier ontwikkelen en toepassen van verhalen gelukkig de 'remedie' zijn. Dit brengt ons bij de ideeën van 'applied storytelling' zoals ontwikkeld door het Storytelling Centre (zie bijvoorbeeld <https://www.sharetoconnect.nl/more-info>).

In applied storytelling worden mensen gezien als vertellende wezens. Deelnemers worden niet zo zeer geleerd om een verhaal te vertellen, maar bewust gemaakt van het vermogen om dat te doen. Storytelling is een instrument dat respect, wederzijds begrip en acceptatie bevordert op een verantwoorde manier, die vaak dieper gaat dan veel andere disciplines die gericht zijn op het verbinden van mensen. De sleutel is het gebruik van de persoonlijke en authentieke ervaringen waarop de verhalen zijn gebaseerd. Het creëren en vooral het vertellen van een verhaal is een zeer nuttige vaardigheid. Iemand die een goed verhaal kan vertellen, kan zich echt verbinden met de luisteraar en wordt beloond met een geconcentreerd en geïnteresseerd publiek. Dit draagt ook bij aan het vergroten van het zelfvertrouwen en vergemakkelijkt de empowerment. Iemand die een verhaal kan vertellen kan ook zijn eigen aspiraties, problemen en angsten verwoorden, maar ook die van anderen.

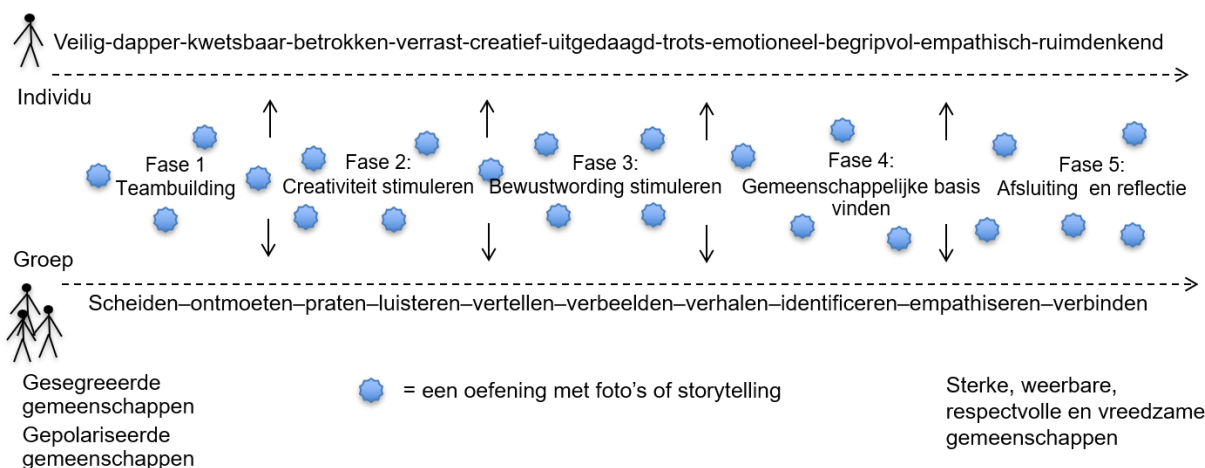
Luisteren is net zo belangrijk als vertellen. De deelnemers leren daarom ook luisteren en reageren. Leren luisteren naar 'de ander' is een competentie die de deelnemers vooral kunnen gebruiken in conflictsituaties waarmee ze in hun eigen leven geconfronteerd kunnen worden. Luisteren naar iemand is vaak het begin van een oplossing. Het eigenlijke proces van het luisteren naar iemands verhaal moedigt de luisteraar ook aan om zijn of haar eigen verhaal, overtuigingen en ervaringen te verwoorden. De diepgaande aard van Storytelling is, en is altijd geweest, dat het ene verhaal over het algemeen naar het andere leidt. Op deze manier is storytelling een perfect middel om een dialoog te creëren en te ontwikkelen tussen mensen met verschillende achtergronden. Bovendien helpt storytelling bij het definiëren van wie we zijn en verbindt het ons en onze gemeenschappen.

Bij het vertellen van verhalen groeien verschillende competenties. Het creëren van begrip, het vergroten van het zelfvertrouwen en het vergroten van het bewustzijn behoren tot de belangrijkste aspecten. Maar ook het catharsische effect van Storytelling is van groot belang. 'De bevrijding en opluchting', zoals Stu Packer, verhalenverteller en storytelling coach het noemt. Storytelling helpt veel mensen om een manier te vinden om met hun gevoelens en emoties om te gaan. Als er een veilige omgeving wordt gecreëerd (een van de belangrijkste voorwaarden voor een succesvol resultaat), zijn mensen bereid om emotionele verhalen te delen. Hierdoor kan storytelling zelfs helend werken, hoewel de verteller zich altijd bewust moet zijn van het feit dat hij/zij geen therapeut is.

Bij het creëren van een intercultureel begrip is het belangrijk om elkaar verhalen te vertellen. Maar ook het leren kennen van de eigen cultuur en identiteit is belangrijk, want vertrouwen in de eigen identiteit stelt mensen in staat de identiteit van anderen te respecteren en zelfs te waarderen. Het vertellen van verhalen is een zeer sterk middel om vooroordelen te bestrijden. Het beeld van de 'ander' wordt vaak op het eerste gezicht geconstrueerd. Maar als we de tijd nemen om naar iemands verhaal te luisteren, leren we vaak iets heel anders. We ontdekken de mens achter het beeld. Dit principe wordt bijvoorbeeld gebruikt in de Human Library projecten die in verschillende landen zijn geïnitieerd (na de ontwikkeling ervan in Roskilde, Denemarken, in 2001). Individuen worden actief uitgenodigd om te luisteren naar het verhaal van iemand anders. Meestal eindigt dit in een dialoog over het verhaal dat net verteld is, over verschillen en over overeenkomsten. Zowel de verhalenverteller als de luisteraar verlaten de workshop met een veranderde houding en vol positieve gedachten.

3.3. De logica van verandering in vijf workshopfasen

Zoals uit de voorgaande paragrafen blijkt, kunnen zowel het uitlokken met beelden als het vertellen van verhalen individueel worden toegepast om een meer open kijk op anderen te krijgen en in een gemengde groep om verbindingen te vergemakkelijken. De veranderingen op individueel en groepsniveau zijn onderling afhankelijk, maar hieronder isoleren we ze om inzicht te kunnen geven in de verschillende aanwezige aspecten. Vervolgens gaan we in op vijf fasen die een workshop kan doorlopen om uiteindelijk tot een gemeenschappelijke basis in de groep te komen. Figuur 3 geeft een overzicht van deze veranderingslogica op individueel en groepsniveau, en hoe deze niveaus met elkaar verbonden zijn in vijf fasen waar een workshop uit kan bestaan.

Figuur 3: Workshopfasen met verandering op individueel en groepsniveau.

3.3.1. Individuele verandering in staten van zijn: naar een open blik

Voordat men uit een situatie komt waarin jongeren met verschillende achtergronden zich niet verbonden voelen, moet er veel gebeuren. Dit begint met een min of meer beperkte visie op 'de ander' zoals beschreven in de vorige hoofdstukken, zoals het feit dat jongeren in of buiten een bepaalde groep zitten. We beogen dat de PicS – Oefeningen uiteindelijk bijgedragen aan verbindingprocessen waarbij individuele deelnemers min of meervoudig

kijken of open zijn geworden als het gaat om andere personen. Idealiter doorlopen de deelnemers dus verschillende processen die beschreven kunnen worden met begrippen als veiligheid, verbeelding, emotie en dergelijke.

Zoals in elke delicate situatie moet er vertrouwen worden gecreëerd, omdat de deelnemers zich veilig moeten voelen in de context van de groep. In de richtlijnen wordt dit 'teambuilding' genoemd. Bijvoorbeeld, een comfortabel en vriendelijk gesprek over de verschillen en overeenkomsten, wanneer twee jongeren dezelfde foto uit een set kiezen, maar hun associaties verschillend zijn. Sommige jongeren voelen zich misschien een beetje onkwetsbaar door verbonden te zijn met 'hun' groep. Ze moeten misschien hun schaamte overwinnen en de moed hebben om zich kwetsbaar op te stellen als individu en niet alleen als deel van een bepaalde groep. Andere jongeren die zich misschien een beetje vervelen of niet weten wat ze kunnen verwachten, kunnen een zekere mate van betrokkenheid gaan voelen door verrassing en/of spel dat hun mentale creativiteit oproept.

Vervolgens gaan de deelnemers zich hopelijk voorstellen hoe het leven van een ander er uit zou kunnen zien, waardoor de creativiteit verder wordt aangewakkerd. Dit proces kan al starten door met elkaar te bespreken wat iedereen deelnemer denkt dat er op één enkele foto gebeurt. Het beschrijven van een andere persoon aan de hand van negen foto's uit een Instagram-profiel triggert de verbeelding verder, vooral als ze op basis van het profiel moeten uitleggen wie iemand zou kunnen zijn. Het vragen naar het verhaal achter een foto triggert hun verbeelding om een waarheidsgetrouw verhaal te verzinnen. De uitdaging om het verhaal daadwerkelijk te moeten vertellen voor een publiek kan enorm zijn. Aan de andere kant kan het overwinnen van die uitdaging en het daarbij kwetsbaar zijn, trots geven.

De deelnemers beginnen steeds meer van elkaars persoonlijke verhalen te horen, bijvoorbeeld als ze om een reden gevraagd worden waarom ze een bepaalde foto als ansichtkaart naar iemand zouden willen sturen. Dit zal hun bewustzijn en emotie oproepen en een rol gaan spelen aan beide kanten van de verteller en de luisteraars. Identificatieprocessen kunnen zich ontwikkelen wanneer steeds meer deelnemers zich op deze manier kwetsbaar maken. Als alles vloeiend verloopt, begint de responsiviteit van de deelnemers voor elkaar en elkaars situatie te groeien, waardoor het wederzijdse inlevingsvermogen wordt bevorderd en er een gemeenschappelijke basis kan ontstaan. De deelnemers krijgen langzaamaan een meer open blik op 'de ander' en op zichzelf.

3.3.2. Groepsveranderingen in staten van zijn: naar verbinding

Parallel aan de veranderingen in de staten van zijn op individueel niveau, kan men zich ook de staat van zijn op groepsniveau voorstellen door gebruik te maken van de eerder genoemde concepten in hoofdstuk 2.

Wanneer deelnemers van een groep elkaar voor het eerst ontmoeten, kennen de meesten elkaar niet. De groep is intern nog niet verbonden. Aan de andere kant bevinden ze zich nu in dezelfde ruimte, wat betekent dat de deelnemers elkaar zien, begroeten en misschien met elkaar praten, waardoor er contactmomenten kunnen ontstaan. Bovendien is er onder de deelnemers enige intentie aanwezig om elkaar daadwerkelijk te ontmoeten of deel te nemen, misschien zonder goed te weten wat dat elk van hen brengt.

Het gebruik van een lichamelijke Icebreaker helpt de groep een beetje los te komen, bijvoorbeeld een denkbeeldige kaart waarop de deelnemers zich positioneren op basis van waar ze geboren zijn. Een oefening waarbij iedereen uitlegt waarom hij of zij een foto hebben gekozen uit een beperkte set, helpt de groep om (even) te luisteren naar één persoon die

praat. En vaak beginnen de deelnemers met elkaar te praten als ze ontdekken dat anderen dezelfde foto hebben gekozen, maar om andere persoonlijke redenen.

Oefeningen met het spontaan vertellen van onvoorbereide verhalen of gepland vertellen van voorbereide verhalen zetten de deelnemers in een creatieve en verhalende modus, maar ook de groep in een collectieve flow. Verhalen met een sterke emotionele kern bijvoorbeeld, maken de deelnemers in de groep 'open', omdat ze zich vaak met de emoties in deze verhalen identificeren. Tegelijkertijd is het verhaal voor de groep nieuw, waardoor de groep zich gaat bezinnen op de nuances van de situatie in het verhaal. Meestal eindigt dit in een dialoog over het verhaal dat net verteld is, deels over verschillen en deels over overeenkomsten. Het expliciet en collectief inleven in de genoemde emoties geeft de groep op een gemeenschappelijke basis en een nieuw collectief bewustzijn dat de individuele deelnemers met elkaar verbindt.

3.3.3. Workshopfasen gekoppeld aan individuele en groepsveranderingen

Om individuele en groepsveranderingen te combineren en te verbinden stellen we vijf workshopfasen voor die de groep idealiter doorloopt. Ongeacht de beschikbare tijd voor de workshop, moeten alle vijf fasen aanwezig zijn in het ontwerp van uw workshop, hoewel u kunt beslissen om elk van deze fasen te verkorten of te verlengen. De oefeningen die een workshop omvatten zijn verdeeld over deze vijf fasen. Beide worden uitgebreid beschreven in de Toolkit samen met de fotosets.

De vijf fasen waarvoor we oefeningen hebben ontwikkeld, zijn:

1. Teambuilding
 - a. Gericht op het creëren van een veilige omgeving.
 - b. Gericht op samenwerking.
 - c. Gericht op het opbouwen van vertrouwen
2. Creativiteit stimuleren
 - a. Gericht op spel en plezier.
 - b. Gericht op het overwinnen van angst of schaamte.
 - c. Gericht op engagement.
3. Het vergroten van bewustzijn
 - a. Gericht op kwetsbaarheid als kracht.
 - b. Gericht op bewustwording van andere gezichtspunten.
 - c. Gericht op groepsgevoeligheid voor nieuwe manieren van waarnemen.
4. Het vinden van een gemeenschappelijke basis
 - a. Gericht op onthullende emoties.
 - b. Gericht op gevoelens van empathie.
 - c. Gericht op een dialoog over ervaren overeenkomsten in verhalen.
5. Afsluiting en reflectie
 - a. Gericht op uitzoemen door het delen van ervaringen in de groepsdynamiek.
 - b. Gericht op wat de deelnemers willen doen met hun ervaringen.
 - c. Gericht op de viering van wat er gedeeld en verbonden werd.

De vijf fasen die de beoogde veranderingen op individueel en groepsniveau met elkaar verbinden, worden verder uitgewerkt in de Toolkit.

4. Werken met cultureel diverse jeugdgroepen

In dit hoofdstuk beschrijven we vijf contexten waarin de urgentie bestaat om groepen jongeren die om een of andere reden ontkoppeld zijn (geraakt), met elkaar te verbinden. Het doel is om te illustreren waar de richtlijnen een interventie-instrument kan bieden om te proberen de bestaande situatie te verbeteren.

4.1. Estland

De gescheiden groepen waarop de focus op ligt

Het PicS-project in Tartu richt zich op de verbinding tussen Estlandse en Russische groepen jongeren. In Estland is er een sterke scheiding tussen deze groepen die nauwelijks met elkaar integreren, vooral in kleinere steden en in sommige districten in grotere steden. Er zijn stereotypen die de interactie of integratie verhinderen. Veel Russisch sprekende jongeren blijven achter op de arbeidsmarkt of in het onderwijs waar ze door de taalbarrière niet de beste resultaten behalen. Als gevolg daarvan hebben ze niet dezelfde mogelijkheid om deel te nemen aan vrijetijdsbesteding of jeugdactiviteiten als informatie over deze activiteiten hen niet bereikt.

Historische achtergrond van de scheiding

Na de ineenstorting van de Sovjet-Unie en de Estlandse onafhankelijkheid hebben de problemen uit dat verleden een scheiding tussen de twee groepen teweeggebracht. Er zijn vaak specifieke gebieden waar Russisch sprekende minderheden wonen – zowel binnen de steden als in hele steden die als Russische steden worden beschouwd, omdat ze het dichtst bij de grens liggen en er meestal Russisch sprekende inwoners wonen. Het leven in deze steden creëert de illusie voor de jeugd dat ze zich met Russisch kunnen redden, omdat alles om hen heen in het Russisch is. Helaas zijn er in deze regio's niet veel banen of mogelijkheden voor jongeren om hun wensen te vervullen. Er is slechts één universiteit in de regio die enkele van haar cursussen Russisch aanbiedt. Jarenlang heeft de regering de kwestie vermeden – er zijn aparte scholen voor Russische jongeren en de steden met een Russisch sprekende bevolking zijn gewoon blijven bestaan. Hierdoor ontstond het probleem dat veel Russische jongeren uit deze regio's geen Estlands spraken en daarom was het voor hen een grote uitdaging om te verhuizen voor betere banen of universiteiten.

De tegenstrijdige meningen en overtuigingen aan Russische en Estlandse zijde houden elkaar in een strakke, wederzijds versterkende greep. Aan de Estlandse kant hebben mensen van alle leeftijdsgroepen de mening dat, aangezien de Russen hier wonen, zij hun taal zouden moeten spreken. Er is ook een intergenerationele overtuiging dat de Esten het altijd al 'gered' hebben met het Russisch en dat ze dit ook nu en in de toekomst kunnen doen. Er zijn valse overtuigingen dat ze niet geïntegreerd zijn omdat ze dat niet willen. Aan de Russische kant, hebben ze de neiging om zich te groeperen en vrienden te vinden die ook dezelfde achtergrond hebben en niet veel interactie hebben met Estlands sprekende jongeren. Dit komt omdat ze naar aparte scholen worden gestuurd en in verschillende regio's leven. Veel van hen zijn ook alleen in de Russische media te vinden. Bovendien voelen ze zich niet geaccepteerd door Estlandse jongeren. De verdeeldheid wordt versterkt door de vele stereotypen die tussen de groepen over en weer zijn ontstaan: dat Russen luidruchtig zijn en hun vrouwen slaan, ze stelen en bedriegen je als ze kunnen, enz.

Overheidsbeleid

De regering heeft enkele stappen ondernomen om de scheiding tussen de groepen te beïnvloeden. Ze hebben besloten op de Russische scholen de voertaal gedeeltelijk te veranderen in Estlands, maar de steun aan leerkrachten en scholen om dit te doen was niet erg efficiënt. Er is ook een soort van diversiteit in het taalgebruik ontstaan. De regering heeft nu besloten om deze Russische scholen los te laten voor een betere integratie, maar deze stap is nog niet genomen, dus het effect is nog steeds onzeker. In grotere Russisch sprekende steden zijn de straatnaamborden ook veranderd in het Estlands en er wordt gezegd dat het mogelijk is om daar beter te navigeren met het Estlands. In de hoofdstad zijn meer Russische jongeren met de Esten gaan communiceren, Estlands gaan leren en ook beter betaalde banen gaan krijgen. Maar er zijn ook grotere groepen jongeren die zich liever op zichzelf houden en niet veel interactie hebben met Estlandse jongeren en andersom evenzeer. Veel van de wederzijdse stereotypen zijn nog steeds van toepassing en jongeren die niet goed Estlands spreken, hebben het moeilijk op de universiteit en in banen.

Huidig jongerenwerk

Jongerenwerkers zijn in Estland op bijna alle gebieden, die met jongeren te maken hebben, te vinden: scholen, jeugdcentra, NGO's, arbeidsbureaus in gemeenten, milieuorganisaties en vakantiecampen. De meeste van deze organisaties hebben betaald personeel en vrijwilligers. Het jongerenwerk in Estland heeft vrij strikte nationale wetten, richtlijnen, strategieën en ethiek die alle jongerenwerkers zouden moeten volgen. Met betrekking tot de verdeling van de Russische en Estse jeugd kunnen enkele problemen worden vastgesteld. Ten eerste hebben jongerenorganisaties in Russische regio's de neiging om hun activiteiten alleen in het Russisch te doen. Bredere informatie en mogelijkheden in het Estlands gaan niet naar deze jongeren vanwege de taalbarrière. Ten tweede zien scholen niet vaak het voordeel van samenwerking met jongerenorganisaties, omdat ze de toegevoegde waarde van het werk niet lijken te zien. Ten derde lijkt er een scheiding te bestaan tussen organisaties die activiteiten voor Russisch sprekende jongeren aanbieden en organisaties die met Estlands sprekende jongeren werken. Zij werken nauwelijks samen en bieden alleen activiteiten aan voor hun specifieke doelgroep. Soms zijn de activiteiten die zij aanbieden zelfs niet in het belang van de andere groep.

4.2. Spanje

De gescheiden groepen waarop de focus op ligt

Het PicS-project in Sevilla is gericht op het verbinden van leerlingen van vijf middelbare scholen, drie uit Polígono Sur, één uit het historische centrum van de stad Sevilla en één uit een dorp in de Aljarafe waar landelijke en middelhoge klasse mensen uit de stad naast elkaar bestaan. In Andalusië bedraagt de jeugdwerkloosheid 46 % (45,1 % mannen 47, 2 % vrouwen). In de wijk Poligono Sur liggen deze percentages nog hoger en tegelijkertijd zijn er zeer hoge percentages spijbelaars en schoolverlaters. De haat jegens de Roma-gemeenschap is bekend en vaak zeer zichtbaar in Sevilla. Een van onze partners zal werken in Poligono Sur, een wijk die wordt gestigmatiseerd als een van de gevaarlijkste wijken van Europa. De relatie tussen de Roma en de andere groepen in dit deel van Sevilla is verre van vreedzaam en er zijn nauwelijks kansen gecreëerd voor de jongeren die er wonen.

Historische achtergrond van de scheiding

De wijk wordt omsloten door grote wegen- en spoorinfrastructuren die als fysieke grenzen fungeren, waardoor ze geografisch en sociaal geïsoleerd is van de rest van de stad. In de

jaren zeventig bouwde het Nationaal Huisvestingsinstituut de eerste woonwijken die onderdak boden aan de bevolking van de plattelandsimmigratie, aan degenen die werden getroffen door de overstromingen van 1961 en de aardbeving van 1969, en aan de bevolking die uit de krottenwijken en van de vervallen huizen van de oude stad Sevilla werd verdreven.

Zo is sinds de jaren '70 het slechtste herhuisvestingsplan in de geschiedenis van Sevilla in gang gezet, waarbij de mensen in de flats gehuisvest werden, hun recht negerend op het hebben van culturele wortels en op het ontlopen van sociaaleconomische omstandigheden in bepaalde buurten. Het is een voorbeeld van een slechte oplossing voor het probleem van de sociale marginalisering en de sloppenwijken, die letterlijk hele gezinnen uit de stad hebben gehaald en hen verticaal in een buurt hebben geplaatst zonder enige vorm van ondersteuning of bronnen. Bronnen die later door mobilisatie van de burgers moesten worden veroverd. Een duidelijk voorbeeld van een verovering door de wijk is het Skeleton Civic Center, in het hart van de wijk, dat zo genoemd wordt omdat in dat gebouw jarenlang leeg stond en er niet meer gewerkt werd.

Het huidige resultaat in de Polígono Sur is een heterogeniteit van gezinnen met een groot aantal mensen die in armoede leven. Het resultaat in het centrum van Sevilla en de historische wijken is de totale verdwijning van de armoede en de sloppenwijken. Om dit werk van sociale uitsluiting en geografische uitzetting voor de Sevilliaanse burgers te rechtvaardigen, is het noodzakelijk geweest om het te begeleiden met een hardvochtig dominant discours: "De drieduizend huizen zijn nou eenmaal zo en hun wijk is verantwoordelijk" en "De drieduizend huizen worden bewoond door gevaarlijke mensen en het beste is dat ze er samen zijn en gecontroleerd worden, zodat 'goede mensen' in de rest van Sevilla in vrede kunnen leven".

De Polígono Sur staat dus bekend om zijn veronderstelde geweld, drugs en misdaad. De macht moet deze mythe construeren, niet alleen om de noodzaak van uitsluiting en isolement te rechtvaardigen, maar ook om ervoor te zorgen dat niemand het persoonlijk kan gaan verifiëren, aangezien de poging om een eigen mening te creëren een risico voor hun integriteit zou kunnen zijn. Deze voorbeelden laten zien hoe de massamedia de mythe opbouwt:

"De 3000 huizen, een van de gevaarlijkste plaatsen in Spanje", hoofd van Antena 3 TV Public Mirror programma.

"De drieduizend huizen, de gevaarlijkste buurt in Sevilla. 80% van de bewoners zijn toegewijd aan de straatverkoop. Het grootste probleem in de buurt zijn de vreugdevuren", koptekst in het TV-programma Ana Rosa de Telecinco.

Dit mantra wordt steeds herhaald: "De drieduizend zijn gevaarlijk, ga er niet heen." Dus niemand gaat en iedereen is opgelucht om ver weg te wonen. De buurtbewoner van Polígono Sur draagt het stigma met zich mee en verbergt zijn adres om een baan in de stad te krijgen, omdat ze niet allemaal straatverkopers zijn. Ze moeten ook liegen om het zwembad in de wijk ernaast te betreden, waar de toegang voor mensen die in Polígono Sur wonen, uitdrukkelijk verboden is.

Het opgeven van het openbaar bestuur en de maffia's in heimelijke verstandhouding met de drugsmarkt heeft natuurlijk ongewenste effecten op de leefbaarheid veroorzaakt. Ook al zijn er veel economische middelen aangewezen om de problemen op te lossen, de feiten tonen aan dat sommige situaties verre van opgelost zijn naarmate de tijd verstrijkt, met ongeveer

80% van de mensen die ofwel werkloos zijn ofwel geen wettelijk contract hebben. Er zijn geen exacte cijfers te vinden, aangezien transparantie geen prioriteit lijkt te zijn. Dit alles heeft geleid tot ontkoppeling tussen de inwoners van Poligono Sur (30% Roma-bevolking) en de rest van de stad. En bovendien heeft het samenleven binnen de wijk erg moeilijk gemaakt, omdat velen de Roma-bevolking de schuld geven van de bestaande problemen.

Overheidsbeleid

Het jongerenwerk in Spanje heeft een traditie van ongeveer 30 jaar. Het wordt opgevat als werken met en voor jongeren en het is sterk ingebed in overheden (nationaal, regionaal en gemeentelijk) door middel van overheidsbeleid voor jongeren tussen de 15 en 30 jaar oud. Overheden ondersteunen jeugdverenigingen, organisaties die jongerendiensten leveren en sociale entiteiten die met jongeren werken. Hoewel Spanje de term "jongerenwerker" of "jongerentechnicus" gebruikt, is het echter nog steeds niet duidelijk wat de definitie ervan is en wat de bevoegdheden zijn die een dergelijke rol met zich meebrengt. Een rapport van de Europese Commissie uit 2014 "Working with young people: the value of youth work in the European Union" toont een aantal belangrijke feiten die de situatie in Spanje beschrijven (Europese Commissie, 2014). Er bestaat alleen niet-formeel opleiding voor professionals die met jongeren werken op het gebied van cultuur, sport, vrijwilligerswerk en sociale inclusie. Bovendien is er

"geen wetgeving die het jongerenwerk regelt, het jongerenwerk valt onder de verantwoordelijkheid van de autonome gemeenschappen, maar de grondwet voorziet in het Spaanse Instituut voor de Jeugd, dat het beleid coördineert en bevordert, maar het jeugdbeleid niet beheert. Sinds 1993 is er een intersectorale strategie, maar er is geen nationale jeugd- en jongerenstrategie. Het witboek over het jongerenbeleid in Spanje 2014 is sinds 2009 aan de gang, maar het lijkt erop dat het proces is vastgelopen. De economische crisis heeft ook de financiering beperkt. (Europese Commissie, 2014, blz. 204-205).

Samenvattend: vanuit beleidsmatig oogpunt bestaat er geen sterke traditie in het formele jongerenwerk. Wel leveren maatschappelijk werkers en sociale opvoeders die voor nationale, regionale en (vooral) lokale overheden werken, jongerenwerk.

Huidig jongerenwerk

In principe zijn jongerenwerkers te vinden bij de overheid, maar helaas wordt het grootste deel van hun werk gedaan in hun kantoren, ver weg van de jongeren van de stad. We kunnen ook jongerenwerkers vinden in verenigingen: sociale, culturele, religieuze of politieke organisaties. Meestal zijn het vooral zij die zich bezighouden met de dagelijkse realiteit van de jongeren. Het probleem is dat deze organisaties vaak een gebrek aan middelen hebben, zodat veel van het werk op vrijwillige basis wordt gedaan. We kunnen ook jongerenwerk vinden in onderwijsinstellingen zoals middelbare scholen en universiteiten. In de provincie Sevilla (met een totaal van 105 steden, van 284 inwoners van El Madroño, het minder bevolkte dorp, tot 689.434 inwoners van Sevilla) zijn slechts 73 jongerenorganisaties geregistreerd. In de stad Sevilla zijn 59 jongerenverenigingen geregistreerd in het officiële portaal van het gemeentehuis. Velen van hen hebben bijna geen enkele activiteit gedurende het hele jaar. Sommige van hen zijn alleen opgericht om subsidies aan te vragen. Coördinatie en samenwerking is een van de belangrijkste problemen die zijn vastgesteld. Elke organisatie heeft de neiging om achterdochtig of ongeïnteresseerd te zijn in wat de anderen doen. Sommige instellingen maken zich meer zorgen over het feit dat ze er op papier goed uitzien dan over de werkelijke behoeften van de jongeren. Het doel op lange termijn in Poligono Sur is het creëren van zinvolle communicatiekanalen tussen verschillende

groepen om een dialoog tussen mensen met verschillende posities te bevorderen. De lokale bevolking is als gemeenschap onderling afhankelijk om een collectieve beweging te maken. In dit proces zijn verschillen belangrijk, wat respect voor de verschillende sociale, politieke en economische situaties van anderen impliceert. Het jongerenwerk probeert op een gecoördineerde manier strategieën te ontwikkelen en programma's uit te voeren. Een grote uitdaging in Poligono Sur zal zijn om jongeren te interesseren en hun vertrouwen te winnen.

4.3. Litouwen

De gescheiden groepen waarop de focus op ligt

Het project richt zich op het verbinden van universiteitsstudenten met verschillende achtergronden in hun introductieweken aan het begin van hun studie. De Litouwse en Poolse gemeenschappen hebben historisch gezien in het gebied van Vilnius gewoond toen de grenslijnen in de afgelopen eeuwen veranderden. In de Sovjettijd werd de Russisch sprekende bevolking verplaatst naar Litouwen in het algemeen en Vilnius in het bijzonder. Deze laatsten associëren zich meestal met de Russische cultuur. Een complexe historische context heeft geleid tot het ontstaan van vooroordelen en stereotypen die sociale conflicten of discrepanties in de sociale context kunnen veroorzaken. In principe is de taal een bepalende factor voor de scheiding van de groepen, met inbegrip van de jeugdgroepen op basis van etnische verschillen. En daarom blijven individuen vaak binnen hun etnische groepen op alle terreinen van het leven. Zowel de samenleving als de jeugdgroepen vertegenwoordigen meestal een van de etnische gemeenschappen (d.w.z. de Litouwse, Poolse, Russische en Wit-Russische en ook de expat-gemeenschappen).

Historische achtergrond van de scheiding

In Litouwen hebben we, net als in veel andere postcommunistische landen, een interessant fenomeen meegemaakt, dat we een sovjetparadox van deelname kunnen noemen. Helemaal aan het einde van het Sovjet-tijdperk was het niveau van de jongerenparticipatie in jongerenorganisaties bijna 100%. Er was maar één jongerenorganisatie – Komsomol: De Leninistische Jonge Communistische Liga.

Maar uit het eerste onderzoek dat in het onafhankelijke Litouwen werd uitgevoerd, slechts enkele jaren na de ineenstorting van de Sovjet-Unie, bleek dat de participatiegraad terugliep tot 3%. Waarschijnlijk lag het werkelijke percentage van de deelname in de Sovjettijd ook dichterbij deze 3%. De reële participatie en het geloof in jongerenparticipatie was al lang aan het afnemen; alleen de verplichte participatie in Sovjet-beleidsdocumenten nam toe.

We hebben deze situatie in het post-Sovjetgebied vanaf het begin onder ogen moeten zien, omdat het niet meer verborgen was. Maar het gebrek aan geloof in participatie veranderde van een passieve houding in die van actief ongeloof, of cynisme. Alles wat te maken had met het enthousiasme van de jeugd, met elke op ideeën gebaseerde beweging, werd onmiddellijk geassocieerd met Komsomol. En Komsomol had vooral negatieve of zeer negatieve connotaties.

Overheidsbeleid

Er was een duidelijke uitdaging om opnieuw een positief beeld van participatie te creëren, om geduldig nieuwe vormen van jongerenparticipatie in de samenleving te stimuleren. Dit werd een primaire doelstelling van het jeugdbeleid en het jongerenwerk in het eerste decennium van het onafhankelijke Litouwen (of het laatste decennium van de 20e eeuw). Jongerenorganisaties organiseerden zich in een overkoepelende organisatie - de Litouwse

Jeugdraad, de LiJOT, die erin slaagde zich aan te sluiten bij de Raad van Europese Nationale Jeugd Comit es (CENYC). Het LiJOT is er nog steeds en heeft zich niet opgesplitst in alternatieve nationale jeugdraden, wat in sommige landen van het voormalige Oostblok wel het geval was.

De niet-gouvernementele sector van het jongerenwerk ontwikkelde zich dus min of meer op zijn eigen manier, wat niet het geval was op regeeringsniveau. Er was geen beleid en/of budget voor jongerenwerk op nationaal niveau of in gemeenten. De enige actieve speler op dit gebied die een min of meer duidelijk beleid en financiering voor het jongerenwerk had, was de Open Society Foundation (founded by George Soros). Deze had een zeer duidelijk idee, namelijk de empowerment van jongereninitiatieven. De Open Society Foundation begon de traditie van het financieren van de non-gouvernementele sector, die in een later stadium door de staat werd gevolgd. De stichting had ook een zeer directe invloed op de oprichting in 1993 van de jeugdafdeling van het ministerie van Onderwijs en Cultuur. De invloed was vooral te danken aan voorbeelden van goede praktijken, die mogelijk werden door de financiering van de Open Society Foundation. Maar de stichting had ook invloed op het stimuleren en adviseren van de oprichting van de eerste staatsinstelling die de verantwoordelijkheid voor de ontwikkeling van het jeugdbeleid en het jongerenwerk op zich nam.

Huidig jongerenwerk

Jongerenwerk als zodanig kan in de Litouwse context worden gezien als werk dat ten dienste staat van de jeugd of waarbij de jeugd betrokken is als belanghebbenden en/of vrijwilligers. Daarom is het te vinden in jongerencentra, gemeenschapscentra, kerken, ziekenhuizen, diverse NGO's, (lokale) overheid, jeugdorganisaties, politieke verenigingen voor jongeren, administratieve medewerkers en pedagogen bij onderwijsinstellingen (d.w.z. scholen, gymnasia, lycea, hogescholen en universiteiten, en ook in onderwijscentra).

Alle soorten jongerenwerk, in de zin van doelgroepen, en de daardoor gebruikte methoden, bestaan in Litouwen. Opvallend is echter dat de toegankelijkheid beperkt is, zoals sommige deskundigen hebben opgemerkt. Zij zeggen: "Jongerenwerk is zeer rijk en levendig geworden", maar het is niet overal een massief fenomeen geworden dat bekend en toegankelijk is voor iedereen. Daar kunnen verschillende redenen voor zijn. Een van de redenen zou een valkuil van het subsidiariteitsbeginsel kunnen zijn. Aangezien dit beginsel vanaf het begin is vastgesteld, kon worden vastgesteld dat de verantwoordelijkheid voor de ontwikkeling van het jongerenwerk in hoge mate bij de jeugdorganisaties ligt. Vanuit  en perspectief is dit goed - jongerenorganisaties hebben echte macht in besluitvormingsprocessen met betrekking tot jongerenwerk op alle niveaus. Maar tegelijkertijd lijkt het voor de overheidssector gemakkelijk te zijn om zich aan hun deel van de verantwoordelijkheid te onttrekken. Soms krijg je de indruk dat jongerenwerk niet meer de zaak is van hooggeplaatste politici. Het lijkt erop dat ze blij zijn dat het jongerenwerk een eigen 'zandbak' heeft (en dat ze het jongerenwerk daar graag laten spelen. Misschien is dit nog niet helemaal de realiteit, maar er is zeker een risico.

4.4. Noord-Macedonië

De gescheiden groepen waarop de focus op ligt

Het PicS-project in Prilep, Noord-Macedonië, richt zich op studenten van de lokale middelbare school, omdat deze jongeren uit verschillende etnische, religieuze en economische achtergronden komen. Zo komen sommigen uit het platteland en anderen uit de stad. De jongeren tonen een gebrek aan motivatie om te participeren en actief te zijn in de lokale gemeenschap. De politiek is doorgedrongen in alle domeinen van de maatschappij - onderwijs, cultuur, gezondheid, zakenleven, enz. De jongeren schrijven zich wel in bij politieke partijen of de jongerenbonden van deze partijen met hoge verwachtingen van de mogelijkheden om in de toekomst een baan te vinden en ze volgen blindelings negatieve propaganda. Dit betekent dat ze niet deelnemen aan publieke activiteiten die georganiseerd worden door het tegenovergestelde politieke blok.

Het lijkt alsof de jongeren niet met hun eigen hoofd denken en hoofdzakelijk hun mening vormen op basis van hun ouders of omgeving. Er is een duidelijke scheiding op basis van etnische en religieuze achtergrond, aangezien er zelden activiteiten zijn waarbij jongeren betrokken zijn bij multiculturele activiteiten. Ook zijn er verschillende klieken op basis van status en inkomen van de ouders. De privatisering in de jaren negentig en de goedkope arbeidskrachten hebben bijgedragen aan de vernietiging van de middenklasse.

Gedurende de laatste tien jaar zijn er pogingen om de situatie te verbeteren, maar het is moeilijk en er zijn gewoon te weinig activiteiten. De problemen die uit deze situatie voortkomen zijn: gebrek aan samenwerking tussen de jongeren, gebrek aan socialisatie en participatie in elk deel van de samenleving. Daarnaast zijn er problemen met betrekking tot discriminatie, vooral onder de gemarginaliseerde jongeren, en is er sprake van stereotypen en vooroordelen die de jongerenparticipatie beïnvloeden.

Historische achtergrond van de scheiding

De hierboven beschreven spanningen zijn niet ontstaan vóór de doorgeslagen politisering van de samenleving. De meeste conflicten rond het begin van de 21e eeuw worden verondersteld politieke achtergronden te hebben, om zo instabiliteit te creëren, zodat de politieke partijen meer invloed zouden krijgen en de mensen zouden afleiden van de echte economische problemen.

De problemen die we onder de jongeren zien, komen voort uit de economische ongelijkheid en de politisering van de samenleving. Dit betekent dat de mensen, ook jongeren van 18 jaar en ouder die kunnen stemmen, slechts tussen twee politieke opties kunnen kiezen. Er is geen derde optie in het land. Dit leidt tot verdeeldheid en wederzijdse beschuldigingen op verschillende niveaus tussen de twee supportergroepen. Het jeugdactivisme bestaat bijna niet en als het zich voordoet, wordt het vaak uit zijn verband gerukt. Meestal krijgt het een politiek etiket, ook al is dat niet het geval.

Wat ook tot problemen leidt, is de culturele achtergrond en de Balkan-mentaliteit van de inwoners en de jongeren in het bijzonder. De sociale normen komen vooral voort uit het feit dat onze samenleving een beetje conservatief is en niet erg open staat voor bepaalde onderwerpen, zoals multicultureel denken, LGBTIQ-kwesties, verschillende religies, gendernormen, niet-stereotiepe banen, alternatieve manieren van leven, enz. Veel van de

kliekjes worden gevormd op basis van het feit dat de leden achter of tegen een bepaald onderwerp of een bepaalde manier van leven staan. Een ander probleem is het stigmatiseren en niet openlijk praten over bepaalde thema's, wat leidt tot antagonisme tussen verschillende groepen jongeren. Veel jongeren voldoen aan dit gedrag om in een groep te horen en niet alleen te staan.

Huidig jongerenwerk en overheidsbeleid

In Noord-Macedonië, vooral in de gemeente Prilep, is het jongerenwerk nog een nieuw concept, niet erg populair en niet serieus genomen. Het jongerenwerk is een gebied waar slechts verschillende niet-gouvernementele organisaties werkzaam zijn. Dit zijn organisaties die werkzaam zijn in het Erasmus+ programma, het vredeskorps, enz. De jongerenwerkers zijn te vinden in jeugdverenigingen, niet-gouvernementele organisaties en universitaire studentenorganisaties. Samenwerking op het gebied van jongerenwerk is te vinden tussen jongerenorganisaties en de lokale overheid in openbare projecten die meestal verband houden met het gebruik van de openbare ruimte. Ook is er samenwerking tussen jongerenorganisaties en scholen/universiteiten in de zin van het organiseren van educatieve workshops, presentaties en promoties. De belangrijkste uitdagingen zijn: gebrek aan jeugdcentra/locaties, gebrek aan steun van de lokale overheid, gebrek aan fondsen en financieringsmogelijkheden, gebrek aan erkenning van het jongerenwerk en gebrek aan motivatie van de jongeren om te participeren en actief te zijn in de lokale gemeenschapsactiviteiten.

4.5. Nederland

De gescheiden groepen waarop de focus op ligt

Het PicS-project richt zich op gemengde groepen uit verschillende wijken in Amsterdam, met speciale aandacht voor Amsterdam Nieuw-West. We richten ons specifiek op jongeren met een Nederlandse achtergrond en jongeren met een Noord-Afrikaanse of Turkse achtergrond. De focus ligt op jongeren tussen 16 en 24 jaar, die nog studeren of net zijn gaan werken (of op zoek zijn naar een baan). In de Amsterdamse wijk Nieuw-West wonen meer dan 45.000 kinderen en jongeren (0-23 jaar). De meeste kinderen en jongeren doen het goed. Maar de wijk herbergt ook een relatief groot aantal kwetsbare gezinnen en risicjongeren. Bijna 60% heeft een niet-westerse afkomst, voornamelijk Marokkaans en Turks.

Het potentieel en talent van de jeugd moet beter worden benut. Ongeveer 30% van de kinderen met een Marokkaanse, Turkse en Caribische afkomst (Suriname / West-Indië) wordt havo/vwo-raad, tegenover 72% van de autochtone bevolking in Amsterdam. Daarnaast is de deelname van de jeugdsport in Nieuw-West laag en heeft 30% van de kinderen last van obesitas. Nieuw-West kent een relatief hoog percentage voortijdige schoolverlaters en hoge jeugddelinquentie. Daarnaast is het onveiligheidsgevoel groter dan in de rest van Amsterdam (38,2% van de bevolking voelt zich soms onzeker, tegenover 29,6% van de Amsterdammers). Van de jongeren is 14% in Nieuw-West werkloos.

Historische ontwikkeling en lokaal beleid

Na de Tweede Wereldoorlog zijn de Westelijke Tuinsteden in Amsterdam Nieuw-West in de jaren vijftig en begin jaren zestig gebouwd als een uitbreiding van de stad als woongebied voor arbeiders. Vanaf de jaren '60 stimuleerde het stadsbestuur ook de migratie naar andere steden om het tekort aan woningen bij vernieuwingsprojecten elders in de stad op te vangen. Deze situatie, in combinatie met hoge huren en kleine woningen in de nog vrij nieuwe

tuinwijken, leidde in de jaren zeventig en tachtig van de vorige eeuw onverwacht tot een grote migratiestroom naar andere steden. De vele beschikbare woningen inspireerden op hun beurt veel werkende immigranten om van woningen in de binnenstad naar de Westelijke Tuinsteden te verhuizen. Eind jaren '70 had de overheid geen beleid dat deze verhuizing in de stad ondersteunde, omdat men nog steeds dacht dat hun verblijf tijdelijk zou zijn. De meeste migranten vonden dus nieuwe woningen via en dicht bij hun netwerk, wat resulteerde in concentraties in het westen van de stad. In de jaren '80 begon het stadsbestuur met de bouw van nieuwe wijken ten westen van de Tuinsteden om een einde te maken aan wat men de "witte vlucht" noemde en de middenklasse in de stad te houden.

In de jaren '90 begon zich een stadsvernieuwingsdiscours te vormen, gebaseerd op verschillende argumenten. Een van de argumenten was dat de stadsvernieuwing in de Westelijke Tuinsteden de problemen van de ontstane segregatie kon oplossen en de sociale cohesie kon verbeteren door een betere integratie van de immigranten mogelijk te maken. De "problemen" waren niet wetenschappelijk onderbouwd, maar de overtuiging was dat meer variatie in woningen en bewoners de oplossing zou zijn. Het toverwoord was "differentiatie". Na 1995 gingen de vernieuwingsprojecten van start onder de paraplu-term "Parkstad" en in de tien jaar die volgden werd zowel in de praktijk als in onderzoek duidelijk dat er geen verband bestond tussen een groei van de differentiatie en een eventuele verbetering van de sociale cohesie. Met andere woorden: "het effect van de concentratie op de integratie [was] niet aantoonbaar" (Hellinga, 2005, p. 196). Toch leidde het discours dat begin jaren '90 begon, zonder enig wetenschappelijk bewijs, tot een angst voor immigranten en mogelijke concentraties daarvan. Hellinga relateert dit aan een meer verborgen argument voor de vernieuwingen die de immigranten zouden verspreiden: "hun aanwezigheid alleen al is niet goed voor het imago van de wijk en (dus) voor de marktwaarde [van huizen]" (Hellinga, 2005, p. 197).

Hoewel Nieuw-West relatief rustige buurten lijkt te herbergen, net als in de meeste buurten in de rest van Amsterdam, kun je niet zeggen dat het vrij is van conflicten. Het merendeel van de jongeren met een migrantenachtergrond vertrouwt de meeste overheidsinstellingen en de politie niet. Soms leidt dit tot kleine rellen, maar belangrijker nog: het leidt tot een minder samenhangende gemeenschap, waarin mensen geen verantwoordelijkheid delen. Etnische profilering is een van de belangrijkste oorzaken van dit wantrouwen. Dit zou dus ook een van de belangrijkste onderwerpen kunnen zijn voor de instrumenten die we in het kader van dit project zullen ontwikkelen.

Huidig jongerenwerk

Het jongerenwerk heeft zich in de loop van de 20e eeuw in Nederland kunnen ontwikkelen. In de jaren '80, '90 van de vorige eeuw en '10 van de deze eeuw vertaalden zowel de crises als de economische bloei zich in overheidsbeleid dat leidde tot verschillende ontwikkelingen binnen het jongerenwerk. Dit resulteert in de bottom-up ontwikkeling van nieuwe werkmethoden zoals Jeugdontwikkeling, Ambulant Jongerenwerk, Meisjeswerk, Talentontwikkeling en Individuele Begeleiding. Omdat de Europese regelgeving aanbesteding mogelijk maakt, wordt professioneel jongerenwerk aangeboden door welzijnsorganisaties, jongerenwerkorganisaties, commerciële aanbieders, zelforganisaties en sociale ondernemers. Jongerenwerkers hebben dus vele gezichten en verschillende rollen. Ze zoeken jongeren in het veld, zijn meesters in het leggen van contacten en proberen jongeren op het spoor te krijgen van hun eigen mogelijkheden.

Waar kan het jongerenwerk voor gebruikt worden, en waar kan het niet voor gebruikt worden? Hier zijn drie opmerkingen over te maken. Ten eerste: jongerenwerk is goed in het bereiken van jongeren, ook al zijn ze moeilijk te bereiken of dreigen ze uit te vallen voor andere voorzieningen. Dit komt omdat jongerenwerk jongeren in hun leefomgeving bezoekt (veldwerk) en werkt vanuit de leefwereld en het perspectief van de jongeren zelf. Ten tweede: vanuit het contact met jongeren is het jongerenwerk vooral ontwikkelingsgericht en preventief. Het is de ontwikkelingsoriëntatie van het jongerenwerk, bekend als Talentontwikkeling, die jongeren de kracht en motivatie geeft om serieus met zichzelf en hun omgeving te werken, ook als er problemen zijn. Concreet draagt het jongerenwerk bij aan de ontwikkeling van jongeren en aan het vergroten van de burgerparticipatie. Ten derde: wat kan jongerenwerk niet doen? Voortijdig schoolverlaten, jeugdwerkloosheid, jeugddelinquentie en meervoudige problemen oplossen. Hoewel alle jongerenwerkers individuele succesverhalen kennen en enkele specifieke projecten die zich met succes richten op een selectieve groep jongeren het tegendeel bewijzen, is niet aangetoond dat jongerenwerk een permanente oplossing is voor dergelijke structurele problemen (gebaseerd op: Metz, 2013).

5. Referenties

- Batson, C. D., & Ahmad, N. Y. (2009). Het gebruik van empathie om de houding en de relaties tussen groepen te verbeteren. *Sociale kwesties en beleidsherziening*, 3(1), 141-177.
- Batson, C. D., Early, S., & Salvarani, G. (1997). Perspectiefname: Je verbeelden hoe een ander zich voelt versus je verbeelden hoe je je zou voelen. *Bulletin van de Persoonlijkheden- en Sociale Psychologie*, 23, 751-758.
- Bessell, A.G., Deese, W.B., & Medina, A.L. (2007). Fototaal: Hoe een foto duizend woorden kan inspireren. *American Journal of Evaluation*, 28(4), 558-569. <https://doi.org/10.1177/1098214007306372>.
- Blackman, A., & Fairey, T. (2007). De Photovoice Handleiding: Een gids voor het ontwerpen en uitvoeren van participatieve fotoprojecten. Londen, UK: PhotoVoice.
- Brackett, M.A., Reyes, M.R., Rivers, S.E., Elbertson, N.A., & Salovey, P. (2012). Het beoordelen van de overtuigingen van leraren over sociaal en emotioneel leren. *Journal of Psychoeducational Assessment*, 30(3), 219-236.
- Brackett, M.A., Rivers, S.E., & Salovey, P. (2011). Emotionele intelligentie: Implicaties voor persoonlijk, sociaal, academisch en werksucces. *Kompas voor sociale en persoonlijke psychologie*, 5(1), 88-103.
- Brandsma, B. (2017). *Polarisation - Understanding the dynamics of Us versus Them*. Schoonrewoerd: BB in Media.
- Branscombe, N. R., Schmitt, M. T., & Harvey, R. D. (1999). Het doordringen van doordringende discriminatie onder Afro-Amerikanen: Implicaties voor groepsidentificatie en welzijn. *Journal of personality and social psychology*, 77(1), 135
- Brouwer, M., Gonsalkorale, K., van Dommelen, A. (2012). Sociale identiteitscomplexiteit: Vergelijken van meerderheids- en minderheidsgroepleden in een multiculturele samenleving. *Groepsprocessen & Intergroepsrelaties*. 16(5), 529-544
- Byrne, D. (1997). Een overzicht (en underview) van onderzoek en theorie binnen de attractieparadigma. *Journal of Social and Personal Relationships*, 14(3), 417-431.
- Byrne, D. (1971). Het attractieparadigma. Orlando, FL: Academische pers.
- Castillo, R., Salguero, J. M., Fernández-Berrocá, P., & Balluerka, N. (2013). Effecten van een emotionele intelligentie-interventie op agressie en empathie bij adolescenten. *Journal of adolescence*, 36(5), 883-892.
- Cikara, M., Bruneau, E. G., & Saxe, R. R. (2011). Wij en zij: Intergroep mislukkingen van empathie. *Huidige aanwijzingen in de psychologische wetenschap*, 20(3), 149-153.

- Czarniawska, B. (2004). *Verhalen in sociaal-wetenschappelijk onderzoek*. Londen: Sage Publications.
- Dovidio, J. F., Gaertner, S. L., Ufkes, E. G., Saguy, T., & Pearson, A. R. (2016). Begrepen, maar onzichtbaar? Subtiele vooringenomenheid, gemeenschappelijke identiteit, en de donkere kant van "we". *Sociale kwesties en beleidsherziening*, 10(1), 6-46.
- Dovidio, J. F., Kawakami, K., Johnson, C., Johnson, B., & Howard, A. (1997). Over de aard van de vooroordelen: Automatische en gecontroleerde processen. *Journal of experimental social psychology*, 33(5), 510-540.
- Elfenbein, H. A., & Ambady, N. (2002). Is er een groepsvoordeel in de herkenning van emoties?
- Fleron, B. R., & Pedersen, C. (2010, november). Het verkennen van de rollen in een foto-uitlokkingsdialoog. In de loop van de 11e Biënnale Participatory *Design Conference* (175-178).
- Harper, D. (2002). Over foto's gesproken: Een zaak voor het uitlokken van foto's. *Visuele studies*, 17(1), 13-26.
- Gleason, K.A., Jensen-Campbell, L.A., & Ickes, W. (2009). De rol van empathische accuratesse in de peer-relaties en aanpassing van adolescenten. *Bulletin van de Persoonlijkheds- en Sociale Psychologie*, 35(8), 997-1011.
- Goldman, B.M., Gutek, B.A., Stein, J.H., & Lewis, K. (2006). Werkgelegenheid discriminatie in organisaties: Geweestes en gevolgen. *Tijdschrift van Management*, 32, 786-830.
- Hatfield, E., Rapson, R. L., & Le, Y. L. (2009). Primitieve emotionele besmetting: Recent onderzoek. *De sociale neurowetenschappen van empathie*, 19-30.
- Hellinga, H. (2005). *Onrust in park en stad - stedelijke vernieuwing in de Amsterdamse Westelijke Tuinsteden [Turbulence in park and city - urban renewal in the Western Garden Districts of Amsterdam]*. Amsterdam: Het Spinhuis.
- Hewstone, M., Rubin, M., & Willis, H. (2002). Intergroep partijdigheid. *Jaaroverzicht van de psychologie*, 53(1), 575-604.
- Hogg, M. A., & Terry, D. I. (2000). Sociale identiteit en zelfcategorisatieprocessen in organisatorische contexten. *Academy of Management Review*, 25(1), 121-140.
- Kahn, K. B., & Davies, P. G. (2011). Verschillend gevaarlijk? Fenotypische raciale stereotypering verhoogt impliciete vooringenomenheid onder de leden van ingroup en outgroup. *Groepsprocessen & intergroepsrelaties*, 14(4), 569-580.
- Kawakami, K., Amodio, D. M., & Hugenberg, K. (2017). Intergroep perceptie en cognitie: Een integraal kader voor het begrijpen van de oorzaken en gevolgen van sociale categorisering. *Vooruitgang in de experimentele sociale psychologie*, 55, 1-80). Academische pers.
- Kong, T. M., Kellner, K., Austin, D. E., Els, Y., & Orr, B. J. (2015). Verbetering van de participatieve evaluatie van het landbeheer door middel van foto-uitlokking en fotovoice. *Society & Natural Resources*, 28(2), 212-229.
- Kreek, M. de. (2014). Empowerment vanuit een verhalend perspectief: leren van lokale herinneringswebsites. In *2014 Digitale Methoden Miniconferentie - Mijn gevoelens precies: Over methoden voor vroegtijdige waarschuwing, detectie en monitoring via online en sociale media*. Amsterdam: Initiatief Digitale Methoden - Universiteit van Amsterdam.
- Lankau, M.J., Riordan, C.M., & Thomas, C.H. (2005). De effecten van gelijkenis en voorkeur in formele relaties tussen mentoren en protégés. *Journal of Vocational Behavior*, 67(2), 252-265.
- Levine-Rasky, C. (2011). Intersectionaliteitstheorie toegepast op witheid en middenklassenloosheid. *Sociale identiteiten*, 17(2), 239-253.
- Lewin, K. (1951). *Veldtheorie in sociaal-wetenschappelijk geselecteerde theoretische artikelen van Kurt Lewin*. New York: Harper en Row.
- Loewenthal, D., Avdi, E., Chauhan, G., Saita, E., Natri, T., Righi, R., ... & Issari, P. (2017). Evaluatie van het therapeutisch gebruik van fotokaarten in Europese gevangenis. *Counselling Psychology Quarterly*, 30(1), 67-85.

- Metz, J. (2013). *De waarde(n) van het jongerenwerk [The value(s) of youth work]*. Amsterdam: Amsterdam University of Applied Science.
- Migliorini, L., & Rania, N. (2017). Een kwalitatieve methode om de wereld van de interculturele relaties "zichtbaar" te maken: de fotovoice in de sociale psychologie. *Kwalitatief onderzoek in de psychologie*, 14(2), 131-145.
- Mummendey, A., & Wenzel, M. (1999). Sociale discriminatie en tolerantie in intergroepsverhoudingen: Reacties op intergroepsverschillen. *Personality and Social Psychology Review*, 3(2), 158-174.
- Onraet, E., Van Hiel, A., De Keersmaecker, J., & Fontaine, J. R. (2017). De relatie van karakteristieke emotionele intelligentie met rechtse houdingen en subtiele raciale vooroordelen. *Persoonlijkheid en individuele verschillen*, 110, 27-30.
- Rappaport, J. (1995). Empowerment ontmoet narratief: luisteren naar verhalen en het creëren van settings. *American Journal of Community Psychology*, 23(5), 795-807. <https://doi.org/10.1007/BF02506992>.
- Robbins, S. P., & Judge, T. A. (2001). Organisatorisch gedrag.
- Rossing, B., & Glowacki-Dudka, M. (2001). Inclusieve gemeenschap in een diverse wereld: Het nastreven van een ongrijpbaar doel door middel van een verhalende dialoog. *Journal of Community Psychology*, 29(6), 729-743. <https://doi.org/10.1002/jcop.1045>.
- Schank, R.C., & Abelson, R.P. (1995). Kennis en geheugen: het echte verhaal. In R. S. Wyer (Ed.), *Knowledge and Memory: Het echte verhaal* (pp. 1-85). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Schutte, N. S., Malouff, J. M., Bobik, C., Coston, T. D., Greeson, C., Jedlicka, C., ... & Wendorf, G. (2001). Emotionele intelligentie en interpersoonlijke relaties. *The Journal of Social Psychology*, 141(4), 523-536.
- Sommer, K.L., & Baumeister, R.F. (2002). Zelfevaluatie, doorzettingsvermogen en prestaties na impliciete afwijzing: De rol van de eigenschap eigenwaarde. *Bulletin van de Persoonlijheids- en Sociale Psychologie*, 28(7), 926-938.
- Spector-Mersel, G. (2010). Verhalend onderzoek: Tijd voor een paradigma. *Verhalend onderzoek*, 20(1), 204-224. <https://doi.org/10.1075/ni.20.1.10spe>.
- Speer, P. W. (2008). Sociale macht en vormen van verandering: Implicaties voor Psychopolitieke Validiteit. *Journal of Community Psychology*, 36(2), 199-213. <https://doi.org/10.1002/jcop>.
- Tajfel, H. (1972). Enkele ontwikkelingen in de Europese sociale psychologie. *European Journal of Social Psychology*.
- Tanti, C., Stukas, A. A., Halloran, M. J., & Foddy, M. (2011). Sociale identiteitsverandering: Veranderingen in de sociale identiteit tijdens de adolescentie. *Journal of adolescence*, 34(3), 555-567.
- Turner, J., Hogg, M., Oakes, P., Reicher, S., & Wetherell, M. (1987). Het herontdekken van de sociale groep: Een zelfcategorisatietheorie, Blackwell, Oxford, UK.
- Trepte, S., & Loy, L. S. (2017). Sociale Identiteitstheorie en Zelfcategorisatietheorie. *De internationale encyclopedie van media-effecten*, 1-13.
- Verkuyten, M. (1998). Waargenomen discriminatie en eigenwaarde bij allochtone jongeren. *The Journal of social psychology*, 138(4), 479-493.

Storytelling Centre
<http://storytelling-centre.nl>